

4839

3K41

7-30

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն
ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ
ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ
(ԲՈՒՇԵՒԻԿԱՆ ԵՐՈՒ)
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՄԱՌՕՏ ԴԱՄԸՆԹԱՅԻՐ

Խմբագրուած՝
ՀԱՄ Կ (Բ) ԿԿԿ-ի ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

Համ Կ (Բ) ԿԿԿ-ի հաւանութիւնը ստացած 1938 թ.ին

ՅԿՈՒ

Պ-30

1939 Մայիս

ԳԵՆ՝ 60 Լ. Դ.

18 JUL 2013

4839

3KPI

7-30

14 NOV 2013
15 JUL 2005

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Համամիութենական կոմունիստական (բոլշևիկներու) կուսակցու թիւնը անցած է երկար ու փառապանծ ուղիէ մը՝ սկսած առաջին մարքոսիստական փոքրիկ խմբակներէն ու խումբերէն, որոնք հրապարակ եկան Ռուսաստանի մէջ անցեալ դարու 80-ական թուականներուն, մինչեւ բոլշևիկներու մեծ կուսակցութիւնը, որն այժմ կը ղեկավարէ բանուորներու եւ գիւղացիներու առաջին սոցեալիստական պետութիւնը:

Համ կ (Բ) կուսակցութիւնը ծնունդ առած է մինչ—յեղափոխական Ռուսաստանի բանուորական շարժման հիման վրայ, — մարքոսիստական խմբակներէն ու խումբերէն, որոնք կապ հաստատած էին բանուորական շարժման հետ, որուն սոցիալիստական գիտակցութիւն կը ներմուծէին անոնք: Համ կ (Բ) կ-ն առաջնորդուած է եւ կ'առաջնորդուի մարքսիզմ-լենինիզմի յեղափոխական ուսմունքով: Անոր առաջնորդները, իմպերիալիզմի, իմպեռիալիստական պատերազմներու եւ պրոլետարական յեղափոխութիւններու էպոխայի (չրջանի) մասնալատուի նոր պայմաններուն մէջ ա'լ աւելի զարգացուցին Մարքսի եւ Էնկէլսի ուսմունքը, զայն հասցուցին բարձր աստիճանի մը:

Համ կ (Բ) կ-ն աճած ու ամրապնդուած է սկզբունքային պայքար մղելով բանուորական շարժման ներքը գտնուող մանր-պուրժուական կուսակցութիւններու դէմ՝ Էսէրներու (իսկ աւելի առաջ՝ անոնց նախորդներուն նարոդնիկներուն), մենշէվիկներուն, անարխիստներուն, ամէն երանգի բուրժուական—նացիոնալիստներու դէմ, իսկ կուսակցութեան ներքը՝ մենշէվիկներուն, օպորտունիստական (պատեհապաշտական) հոսանքներուն—տրոցկիստներուն, բուխարինականներուն, նացիոնալ-ուկրոնիստներուն եւ հակալեւնինեան այլ խումբերուն դէմ:

Համ կ (Բ) կ-ն ամրապնդուած ու կոփուած է յեղափոխական պայքար մղելով բանուոր դասակարգի բոլոր թշնամիներուն դէմ, աշխատաւորութեան բոլոր թշնամիներուն—կալուածատէրներուն, կապիտալիստներուն, կուլակներուն, վրասարարներուն, լրտեսներուն, Սովետ Միութիւնը չրջապատող կապիտալիստական պետութիւններու բոլոր վարձկաններուն դէմ:

Համ կ (Բ) կուսակցութեան պատմութիւնը պատմութիւնն է՝ երեք յեղափոխութիւններու—1905 թուականի բուրժուական—դէմոկրատական յեղափոխութեան, 1917 թուականին փետրուարի բուրժուական—Դեմոկրատա-

18 JUL 2013

կան յեղափոխութեան եւ 1917 թուականի Հոկտեմբերի սոցիալիստական յեղափոխութեան:

Համ Կ (Բ) Կուսակցութեան պատմութիւնը պատմութիւնն է, զարիզմը տապալելու, կալուածատէրերու եւ կապիտալիստներու իշխանութիւնը տապալելու. պատմութիւնն է քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ օտարերկեայ զինեալ ինտէրվանցեան (միջամտութիւնը) ջախջախելու. պատմութիւնն է մեր երկրին մէջ սովետական պետութիւն եւ սոցիալիստական հասարակութիւն կառուցելու:

Համ Կ (Բ) Կուսակցութեան պատմութեան ուսումնասիրումը մեզ կը հարստացնէ սոցեալիզմի համար մեր երկրի բանուորներուն եւ գիւղացիներուն մղած պայքարի ամբողջ փորձով:

Համ Կ (Բ) Կուսակցութեան պատմութեան ուսումնասիրումը, մարքսսիզմ—լենինիզմի բոլոր թշնամիներուն դէմ, աշխատաւորութեան բոլոր թշնամիներուն դէմ մեր Կուսակցութեան մղած պայքարի պատմութեան ուսումնասիրումը, մեզ կ'օգնէ բոլեւիզմին տիրապետելու, կը բարձրացնէ մեր քաղաքական զգոնութիւնը:

Բոլշևիկեան Կուսակցութեան հերոսական պատմութեան ուսումնասիրումը մեզ կը զինէ հասարակական դարգացման եւ քաղաքական պայքարի օրէնքներու ճանաչումով, յեղափոխութեան շարժիչ ուժերու ճանաչումով:

Համ Կ (Բ) Կուսակցութեան պատմութեան ուսումնասիրումը կ'ամրացնէ մեր հաւատքը դէպի Լենինի—Ստալինի Կուսակցութեան մեծ գործի վերջնական յաղթանակը, դէպի կոմունիզմի յաղթանակը ամբողջ աշխարհի մէջ:

Այս գիրքը համառօտակի կը ներկայացնէ համամիութենական Կոմունիստական (բոլշևիկներու) Կուսակցութեան պատմութիւնը:

62081-67

Գ Լ Ո Ւ Խ

Ա.

ՊԱՅԻԱՐ ՌՈՒՍՍՏԱՆԻ

ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐԱՆԻՆ ԿՐԻՍՏԻՅՈՒԹՅՈՒՆ

ՍՏԵՂԾԵՆՈՒ ՀԱՄԱՐ

(1883—1901)

1. ձորսւսիրական իրաւունքի վերացումը եւ առ. դիւնաբերական կապիտալիզմի զարգացումը Ռուսաստանի մէջ: Ժամանակակից արդիւնաբերական պրոլետարիատի առաջ գալը: Բանուորական շարժման առաջին փայլերը:

Ցարական Ռուսաստանը միւս երկիրներէն աւելի ուշ ոտք դրու կապիտալիստական զարգացման ուղիին մէջ: Մինչեւ անցեալ դարու 60-ական թուականներուն Ռուսաստանի մէջ չափ քիչ ֆապրիքաներ եւ գործարաններ կային: Կալուածատէր ազնուականներու ճորտատիրական տնտեսութիւնն էր որ կը գերակշռէր: Ճորտատիրական հասարակ սրգիւն արդիւնաբերութիւնը չէր կրնար պէտք եղածին պէս զարգանալ: Ճորտային հարկադրական աշխատանքը ցած արտադրութիւն կուտար գիւղատնտեսութեան մէջ, ճնտեսական զարգացման ամբողջ ընթացքը ճորտատիրական իրաւունքը ոչնչացնելու կը մղէր: Ցարական կառավարութիւնը, որ ակարացած էր Խրիմի կամպանիայի (պատերազմի) ժամանակ իր կրած զինուորական պարտութեան հետեւանքով եւ երկիւղով համակուած էր կալուածատէրերու դէմ ուղղուած գիւղացիական «բունտիկն» (պապամարտութիւնէն), ստիպուած եղաւ 1861 թուականին վերացնելու ճորտատիրական իրաւունքը:

Բայց ճորտատիրական իրաւունքի վերացուելն յետոյ ալ կայուածատէրերը կը շարունակէին կեղեքել գիւղացիները Անոնք «ազատագրման» ժամանակ, կ'ստացան էին գիւղացիները, անոնցմէ կորչելով և խրելով նկատելի մասը այն հողերուն, որ և գիւղացիները կ'օգտուէին նախապէս Հողի այս մասը գիւղացիները կ'ընէին «առքէղեանք» (կարուածք)։ Իրենց «ազատագրման» համար, սախացիները գիւղացիները կ'աւելածատէրերուն վճարել մօտ երկու միլիոն ռուբլի փրկավճար։

Ճորտատիրական իրաւունքի վերացուելն յետոյ գիւղացիները հարկադրուած էին ամենաօրինաւոր պայմաններով վարձակալել կայուածատիրական հողը։ Կայուածատէրը, բաց Վարձակալութեան համար տրուող փողային վճարումէն, յաճախ կ'ստիպէին գիւղացիները իրենց գործիքներով և ձիերով ձրիաբար մշակել որոշ ատարածութեամբ կայուածատիրական հող։ Այդ կը կոչուէր «սխիստավճարում», «կոտ»։ Շատ յաճախ գիւղացին հարկադրուած էր հողի վարձակալութեան համար իր բերքի կէսին չափ բնավճար տալ կայուածատիրոջ։ Այդ կը կոչուէր «կիսարար» ախատանք։

Այդպէսով, կը մնար գրեթէ նոյն դրութիւնը, ինչ որ կար ճորտատիրական իրաւունքի ժամանակ, միայն այն տարբերութեամբ, որ այժմ գիւղացին անձնագէտ ազատ էր։ Կարելի էր զայն վաճառել կամ գնել որպէս մի իր։

Կայուածատէրերը զանազան կողոպտիչ միջոցներով (վարձակալութիւն, առեղանքներ) վերջին ծայր արեւնաքամ կ'ընէին յետաւրեւեց գիւղացիական տնտեսութիւնը։ Գիւղացիական խոշորագոյն մասսան, կայուածատէրերու լուծի ճնշման պատճառով, չէր կրնար բարելաւել իր տնտեսութիւնը։ Ասիկա մինչ — յեղափոխական Ռուսաստանի գիւղատնտեսութեան ծայրայեղ յետամնացութիւնը, որու հետեւանքը կ'ըլլար յաճախակի անշերտութիւնն ու սովը։

Ճորտատիրական տնտեսութեան մնացորդները, կայուածատէրերուն վճարուող, ահագին աուրքերն ու փրկավճարները, որոնք յաճախ կը գերազանցէին գիւղացիական տնտեսութեան եկամուտը, առաջ կը բերէին գիւղացիական մասսաներու տնտեսական քայքայում, աղքատացում, գիւղացիները կ'ստիպէին հեռանալ գիւղերէն՝ վաճառել փնտռելու համար։ Անոնք կ'երթային գէղի ֆապրիքաներն ու գործարաններու ֆապրիկանները (ֆապրիքայի աշխերը) բանուորական աւան ուժ կ'ստանային։

Բանուորները և գիւղացիները իրենց քսակին վրայ ունէին

խաղրաձիւրիներու (1) ու ռիազիւրիներու (1), ժողովարմաներու, աստի-կաններու, սարածիւրիներու (1) ամբողջ բանակ, մը որոնք կը պաշտպանէին ցարը, կ'ստիպուէին, կ'աւելածատէրերը։ Ընդդէմ աշխատատեղերու, ընդդէմ շահագործողներու։ Մարմնապատիմներ գոյութիւն ունէին մինչև 1903 թուականը։ Չնայած ճորտատիրական իրաւունքի վերացման ճշգրտահար կ'ընէին գիւղացիները, ամենափոքրիկ յանցանքի համար, տուրքերը չվճարելու համար։ Բանուորները, կը ծեծուէին ոստիկանութեան և կազակներու կողմէ, մասնաւոր գործադուլներու ժամանակ, երբ բանուորները կը զորեցնէին աշխատանքը, չգիմանալով գործատէրերու ճնշումներուն։ Բանուորները և գիւղացիները քաղաքական ոչ մէկ իրաւունք ունէին ցարական Ռուսաստանի մէջ։ Յարական ինքնակալութիւնը ժողովուրդին ամենէն սխիստ վնասէր։

Յարական Ռուսաստանը ժողովուրդներու բանան էր։ Յարական Ռուսաստանի բաղամիւր ոչ ուս ժողովուրդները կատարելապէս իրաւագործ էին, շարունակ կ'ենթարկուէին ամէն տեսակ անարդանքի և վիրաւորանքի։ Յարական կառավարութիւնը ուս բնակչութեան կը սորվեցնէր ազգային մարդերու ընդ ազգութիւններուն նայի որպէս ստոր ցեղի վրայ, զանոնք պաշտօնապէս կ'անուանէր «այլազգիներ», արձամարձանք և առեղութիւն կը սերմանէր անոնց հանդէպ։ Յարական կառավարութիւնը գիտակցաբար ազգային պատակտում կը նրարէր, մէկ ժողովուրդ կը գրգռէր միւսին դէմ, կը կազմակերպէր նրաններու ջարդեր, հայ — թուրքական կոտորած։ Անգրեկովկասի մէջ։

Ազգային մարդերու մէջ, պետական բոլոր կամ գրեթէ բոլոր պաշտօնները ուս շինուէին (1) գրաւած էին։ Պաշտօնական հիմնարկներու, դատարաններու մէջ, բոլոր գործերը ուսներէն լեզուով կը կատարուէին։ Արգիւտած էր ազգային լեզուներով հրատարակել թերթեր և գրքեր, գործներու մէջ կ'արգիւտէր մայրենի լեզուով սորվել։ Յարական կառավարութիւնը կը ձգտէր խեղդել ազգային կուլտուրայի (մշակոյթի) ամէն մի արտայայտութիւն, կը վարէր ոչ ուս ազգութիւնները բանութեամբ ռուսացնելու քաղաքականութիւն։ Յարիւղմը հանգէս կուգար որպէս ոչ ուս ժողովուրդներու դարձն ու շարժարողը։

(1) Յարական պաշտօնականներ։

Միւս կողմէն, մէկ և կէս միլիոն հարուստ կուլակային գիւղացիական անասնաթիւններ (10 միլիոն ընդհանուր թիւէն) բռնադրւած էին գիւղական բոլոր մշակելի հողերու կէտն Գիւղացիական այգ բարձրագոյն կը հարստանար՝ Նեղիով չբռնոր և միջակ գիւղացիութիւնը, բաւարակներու և օրաժողովներու աշխատանքով հարստանալով և զարնալով գիւղականական կապիտալիստներն:

Արդէն անցնալ դարու 70 ական և 80 ական թուականներուն Ռուսաստանի մէջ բանուոր գոտակարգին սկսած զարթոնալ և սոս. քարի սկսած կողմնա խռններու պէմ Յարական Ռուսաստանի մէջ բանուորներու գրաւթիւնը չափազանց ծանր էր: 80 ական թուականներու ֆապրիքաներու և գործարաններու բանուորական օրը 12 և կէս ժամէն պակաս չէր, իսկ աւերածիլ (նիստամեղէն) արդիւնաբերութեան մէջ կը հասնէր 11—15 ժամուան: Լոյնօրէն կը կիրառուէր կանանց և երեխաներու աշխատանքի չափազանց ծանր երկխոսները կ'աշխատէին նոյնքան ժամ, որքան հասակաւորները, բայց կ'ստանային ինչպէս կիները, պզտիկ չափով պակաս աշխատավարձ: Աշխատավարձը չափէ աւելի ցած էր: Բանուորներուն մեծ մասը կ'ստանար ամսական 7—8 ռուբլի: Մեծագործական և մեծագոյն լուսկան գործարաններու մէջ ամենէն բարձր վարձատրուող բանուորները կ'ստանային ամսական 35 ռուբլին ոչ աւելի: Չկար աշխատանքի ոչ մի սրահապանութիւն, որուն հետեւանքը կ'ըլլար մեծ թիւով բանուորներու արկածով հաշմանդամ դառնալն ու մահը: Չկար բանուորներու ապահովագրութիւն, բժշկական պնտիլիւնը միայն ցոյց կը տրուէր վճարումով: Չափազանց ծանր էին բնակարանային պայմանները ճախտակալէն խցիկներու մէջ կ'ապրէին 10—12 ական բանուորներ: Գործատէրերը հաշուի մէջ չաճախ կը խառնէին բանուորները, զանազ կ'ստիպէին գործատէրերու խանութներէն զինել մըթերքը եռապատիկ սուղ գինով, կը կողոպտէին բանուորները առաջանքներու միջոցաւ:

Բանուորները սկսան խօսքը մէկ ընել և միասին պահանջներ ներկայացնել ֆապրիքայի, գործարանի տիրոջ՝ իրենց անտանելի դրութիւնը բարելաւելու մասին: Անոնք կը թողէին աշխատանքը, այսինքն բանթով, գործադուլ կը յայտարարէին: 70 ական և 80 ական թուականներուն առաջին գործադուլները սովորաբար առաջ կուգային անչափ սուղ գիններու, խաղաղութիւն, բանուորներու հետ հաշիւ առնելու առան կատարուած հարկերայութեան պատճառաւ,

զիներու իջեցման պատճառաւ:

Համբերութեան գուրս ելած բանուորներն առաջին գործադուլներու ժամանակ երբեմն կը կտրուէին մեքենաները, կը ջարդէին գործարանային շէնքերու ապակիները, ջարդ ու փշուր կ'ընէին գործարանատէրերու խանութներն ու գրասենեակները:

Առաջուոր բանուորները սկսան հաւանալ որ կապիտալիստներու դէմ յաջող պայքար մղելու համար հարկաւոր է կազմակերպութիւն: Ական յառաջ գալ բանուորական միութիւններ:

1875 թուականին Օսեսայի մէջ կազմակերպուեցաւ ԲԵՆՈՒՈՐ-ՆԵՐՈՒ ՀԱՐԱՐԱՅԻՆ-ՌԵՒՈՒՄՍՈՆԵՆԵՆ ՄԻԼԻՏԻՆԸ: Բանուորական այգ առաջին կազմակերպութիւնը առեւց 8—9 ամիս, ապա քանզը, սկսաւ ցարական կառավարութեան կողմէ:

Բէթկրապուրկի մէջ 1878 թուականին կազմակերպուեցաւ ՌՈՒՍՍ-ՏԱՆԻ ԲԵՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԻԼԻՏԱՅԻՆ ՄԻՐՈՒԹԻՒՆԸ, որուն գլուխը կ'սեպնած էին առաջնագործ Սոսաւերինը և փականագործ Օնորեսկին: Այդ միութեան ծրագրին մէջ բնութեւն էր, թէ ան իր նպատակներով կը յարի Արեւմուտքի Սոցիալ—Դեմոկրատական բանուորական կուսակցութիւններուն: Միութեան վիշտ կան նպատակն էր յառաջացնել սոցիալական յեղափոխութիւն՝ «առապակի պետութեան գլուխ թիւն ունեցող քաղաքական և անասական կազմակերպութիւններէն ծայրայեղօրէն անսրբար կողմեր»: Միութեան կազմակերպիչներէն մէկը՝ Օրնորսկին սրտէ ժամանակ ապրած էր արտասահմանի մէջ, այնտեղ ան ծանոթացած էր Մարքսիստական Սոցիալ—Դեմոկրատ կուսակցութիւններու և Մարքսի զեկաւարած Ա. Ինտերնացիոնալի գործունէութեան: Այդ իր գրութիւններով էր Ռուսաստանի բանուորներուն հիւսիսային միութեան ծրագրին վրայ: Այդ միութիւնը իր մօտաւոր նպատակը կը համարէր քաղաքական ազատութեան և քաղաքական իրաւունքներու նուաճումը ժողովուրդին համար (խօսքի, մամուլի ազատութիւն, ժողովներու իրաւունք եւ այլն): Մօտաւոր պահանջներու կարգին կար նաեւ աշխատանքի օրուայ սահմանափակումը:

Միութեան անդամներու թիւը կը հասնէր 200 հոգիի, կային նաեւ նոյնքան ալ համակարգիչներ: Միութիւնն սկսած էր մասնակցիլ բանուորական գործադուլներուն, կը զեկաւարէր զանոնք: Յարական կառավարութիւնը քանզի բանուորական այգ միութիւնը եւս:

Բայց բանուորական շարժումը կը շարունակէր աճիլ, ընդգրկուելով շարունակ նորանոր շրջաններ: 80 ական թուականներուն առեւ

զի կ'ուռնենան մեծ թիւով գործադուլներ: Հինգ տարուան ընթացքին (1881 — 1886) տեղի ունեցան աւելի քան 48 գործադուլներ 80 հազար գործադուլաւոր բանուորներով:

Յեղափոխական շարժման պատմութեան մէջ առանձնապէս մեծ նշանակութիւն ունէր այն մեծ գործադուլը որ բռնկւած էր 1885 թուականին Օրիսովո - Ջուէլովի Մորոզովի ֆապրիքային մէջ:

Այդ ֆապրիքային մէջ կ'աշխատէին մօտ 8 հազար բանուորներ: Աշխատանքի պայմանները օրէ օր կը վատթարանային: 1882էն մինչեւ 1884 թուականը աշխատավարձը նուազած էր 5 անգամ: 1884 թուականին օրավարձերը մէկ անգամէն իջեցուած էին մէկ քառորդով: այսինքն 25 տակոսով, բացի առկէ, Մորոզով բանուորները կ'ընկճէր, տուգանքով: Ինչպէս, գործադուլէն յետոյ դատարանին մէջ պարզուեցաւ որ վատակուած իւրաքանչիւր ռուբլիէն բանուորներէն տուգանքի ձեւով կը խլուէր յօգուտ գործարանատիրոջ 30 էն: Երկու 50 կոպեկ: Բանուորները չգիմացան այդ կոդուպտին և 1885 թվականին յուշուարին գործադուլ յայտարարեցին: Գործադուլը նախապէս կազմակերպուած էր: Գործադուլը կը զեկավարէր առաջաւոր Պիտր Մոխայիւնկոն, որն առաջ Ռուսական բանուորներու ճիւղի սալիք միութեան անդամ էր և արդէն յեղափոխական փորձառութիւն ունէր: Գործադուլի նախօրեակին Մոխայիւնկոն միւս ամենապիտակից ջուլակներու հետ միասին մշակից գործարանատիրոջ ներկայացուցիչը, չարք մը պահանջներ, որոնք ընդունուեցան բանուորներու գաւառի խորհրդակցութեան կողմէ: Բանուորները ամենէն առաջ կը պահանջէին զադրեցնել կողոպտիչ տուգանքները:

Այդ գործադուլը ձեռնուեցաւ գինեալ ուժով: Աւելի քան 600 բանուոր ձերբակալուեցաւ, որոնցմէ մի քանի տասնեակ հոգի դատի քաջուեցան:

Նոյնպիսի գործադուլներ տեղի ունեցան 1885 թուականին Իվանովո - Վոլոնսկի ֆապրիքաներուն մէջ:

Յաջորդ տարին ցարական կառավարութիւնը, վախճալով բանուորական շարժման աճումէն, հարկադրուած եղաւ օրէնք հրատարակել տուգանքներու մասին: Այդ օրէնքին մէջ կ'ըսուէր թէ տուգանքէն գանձուած փողը պէտք է մանէ ոչ թէ գործարանատիրոջ գրպանը, այլ ծախսուի իրենց՝ բանուորներու կարիքներուն համար:

Բանուորները Մորոզովի ֆապրիքայի և միւս գործադուլներու փորձով հասկցան, որ իրենք չաւ բանի կարող են հասնիլ կազմակերպուած պայքարով: Բանուորական շարժման ծոցէն սկսան երե-

ւան դալ տողանդաւոր զեկավարներ ու կազմակերպիչներ, որոնք հաստատակամ կերպով կը պաշտպանէին բանուոր գաւառարդի շահերը:

Միւսընդէ ժամանակ Ռուսաստանի բանուորական շարժման աճման հոգի վրայ և արեւմտ - եւրոպական բանուորական շարժման ազդեցութեամբ երկրին մէջ կ'սկսէին ստեղծուիլ մարքսիստական առաջին կազմակերպութիւնները:

2. ՆՈՐՈՂՆԻԿՈՒԹԻՒՆՆ. ՈՒ ՄԱՐԿՍԻԶՄԸ ՌՈՒՍՍԻԱՆԻ ՄԷՋ:
ՊԼԵԽԱՆՈՎԻ ԱՆՈՐ ԵՒ ՍԵՄԵՆՈՎԻ ԱՋՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԷՋ:
ՊԼԵԽԱՆՈՎԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՆՈՐՈՂՆԻԿՈՒԹԵԱՆ ԴԵՄ. ՄԱՐԿՍԻԶՄԻ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ ՌՈՒՍՍԻԱՆԻ ՄԷՋ:

Նախքան մարքսիստական խումբերու երեւան գալը, յեղափոխական աշխատանքը Ռուսաստանի մէջ կը տանէին Նարոդնիկները, որոնք կը հանդիսանային մարքսիզմի հակառակորդներ:

Մարքսիստական ռուսական առաջին խումբը երեւան եկաւ 1883 թուականին: Ան աշխատանքի աղատագրութիւնը խումբն էր, զոր կազմակերպած էր Գ. Վ. Պլեխանով՝ արտասահմանի՝ Ժընէվի մէջ, ուր ան ստիպուած էր մեկնիլ խուսափելու համար ցարական կառավարութեան հետապնդումներէն իր յեղափոխական գործունէութեան համար:

Նախապէս Պլեխանովն ինքը Նարոդնիկ էր: Տարագրութեան մէջ ծանօթանալով Մարքսիզմին, ան Նարոդնիկութեան հետ կապերը խզեց և դարձաւ մարքսիզմի աչքի ինկող պրոպականդիստ:

Աշխատանքի աղատագրութեան խումբը մեծ աշխատանք կատարեց մարքսիզմի Ռուսաստանի մէջ տարածելու գործին մէջ: Ան սոսկերէնի թարգմանաց Մարքսի և Էնգելսի «Կոմունիստական կուսակցութեան մանիֆէստը», «Լարձու աշխատանք և կապիտալ», «Սոցիալիզմի զարգացումն ուսուցիչայէն» (գերբայիւնէն, երազայիւնէն) գէպի գիտութիւնը և այլ աշխատութիւններ, ապագից դանձք արտասահմանի մէջ և սկսաւ գաղտնի կերպով տարածել Ռուսաստանի մէջ: Գ. Վ. Պլեխանով, Ջասուլիչ, Կակիրոզ և այլ խումբի ուրիշ մասնակիցներ զրեցին նաեւ չարք մը երկեր, որոնց մէջ առնոք կը պարզարանէին Մարքսի և Էնգելսի ուսմունքը, կը պարզաբանէին զիտական սոցիալիզմի գաղափարները:

Պրոլետարիատի մեծ ուսուցիչներ Մարքսն ու Էնգելսը, ի զեմը սոցիալիստ - ուսուցիչներու, առաջիններն էին որ պարզաբա-

նեղին թէ՛ սոցիալիզմը երազողներու (ուտոպիստներու) մտադրածին բան չէ, այլ ժամանակակից կապիտալիստական հասարակութեան զարգացման անհրաժեշտ արդիւնքը։ Անոնք ցոյց տուին, որ կապիտալիստական կարգը, որ կապիտալիզմն ինքն է որ կ'ստեղծէ իր գերեզմանափորը՝ յանձինս պրոլետարիատի Անոնք ցոյց տուին, որ միայն պրոլետարիատի զստակարգային պայքարը, բուժուողիայի դէմ պրոլետարիատի արած յաղթանակը միայն մարդկութիւնը կ'ազատէ կապիտալիզմէն, չահագործումէն։

Մարքսն ու Էնկէլսը պրոլետարիատին կ'ուսուցանէին գիտակցիլ իր ուժերուն, գիտակցիլ իր զստակարգային շահերուն և միաւորուիլ՝ բուժուողիայի դէմ վճռական պայքար մղելու համար։ Մարքսն ու Էնկէլսը յայտնարեցին կապիտալիստական հասարակութեան զարգացման օրէնքները և գիտականօրէն ապացուցեցին, որ կապիտալիստական հասարակութեան զարգացումը և զստակարգային պայքարը անոր մէջ, անխուսափելիօրէն պիտի յանդիմանալին կապիտալիզմի անկման, պրոլետարիատի յաղթանակին, պրոլետարիատի շիկացած ուրայիծ։

Մարքսն ու Էնկէլսը կ'ուսուցանէին, որ խաղաղ ճամբով անկարելի է աշտուիլ կապիտալի իշխանութենէն և կապիտալիստական սեփականութիւնը դարձնել հասարակական սեփականութիւն, որ բանուոր զստակարգին այդ բանին կրնայ հասնիլ միայն բուժուողիայի դէմ յեղափոխական բանութիւն գործադրելու միջոցով, պրոլետարիատի յեղափոխութեան միջոցով, իր քաղաքական տիրապետութիւնը — պրոլետարիատի տիրապետութեան հաստատելու միջոցով, որը պիտի ճնշէ չահագործողներու գիւղացիութիւնը և ստեղծէ նոր, անդասակարգ կոմունիստական հասարակութիւն։

Մարքսն ու Էնկէլսը կ'ուսուցանէին, որ արդիւնաբերական պրոլետարիատը կը հանդիսանայ կապիտալիստական հասարակութեան ամենայնզափոխական, ուստի և ամենաառաջադէպ զստակարգը, որ այդպիսի զստակարգ մը միայն, ինչպիսին է պրոլետարիատը, կարող է իր շուրջը հաւաքել կապիտալիզմէն դժգոհ բոլոր ուժերը և առաջնորդել դանոնք՝ գրոհելու համար կապիտալիզմին վերայ։ Բայց հին աշխարհը նուաճելու և նոր անգասակարգ հասարակութիւն ստեղծելու համար պրոլետարիատը պէտք է ունենայ իր սեփական բանուորական կուսակցութիւնը, զորս Մարքսն ու Էնկէլսը կ'ա-

նուանէին կոմունիստական կուսակցութիւն։ Մարքսի և Էնկէլսի հայեացքներու տարածմամբ էր որ զբաղուեցաւ ուսական մարքսիստական առաջին խումբը, Պլեխանովեան «Ալխատանքի ազատութիւն» խումբը։

«Ալխատանքի ազատութիւն» խումբը ուսական արտասահմանեան մամուլին մէջ մարքսիզմի դրօշը բարձրացուց այն պահուն, երբ ապիսին Ռուսաստանի մէջ սոցեալ—դեմոկրատական շարժում չկար։ Անհրաժեշտ էր ամենէն առաջ թէրիապէս (տեսականօրէն), իսկապէս (քաղաքականօրէն) ճամբայ հարթել այդ շարժման համար։ Մարքսիզմի տարածման և սոցեալ—դեմոկրատական շարժման ճամբուն վրայ հանդիպող զապափարական գլխաւոր խոչընդոտն այն ժամանակ Նորոգնիկական(1) հայեացքներն էին, որոնք այն ատեն կը գերակշռէին առաջադէպ բանուորներու և յեղափոխականօրէն աւերամարտուած մտաւորականութեան չափանիւններուն մէջ։

Կապիտալիզմի զարգացմամբ Ռուսաստանի մէջ բանուոր զստակարգը կը գտնէր յեղափոխական կազմակերպուած պայքարի համար ընդունակ, հզօր առաջատար ուժ։ Բայց նարոգնիկները չէին հասկնար բանուոր զստակարգի առաջատար դերը Ռուսական նորոգնիկները սխալ կերպով կը կարծէին, որ յեղափոխական գլխաւոր ուժ կը հանդիսանայ ոչ թէ բանուոր զստակարգը, այլ գիւղացիութիւնը, որ ցարին ու կայսրածառերու իշխանութիւնը կարելի է ապալել միմիայն գիւղացիական «ապստամբութեամբ»։ Նարոգնիկները բանուոր զստակարգը չէին ճանչնար, և չէին հասկնար որ առանց բանուոր զստակարգին հետ դաշինք կնքելու և առանց անոր զեկափարութեան գիւղացիները մինակ չեն կրնար յաղթել ցարիզին ու կայսրածառերը։ Նարոգնիկները չէին հասկնար, որ բանուոր զստակարգը կը հանդիսանայ հասարակութեան ամենայնզափոխական ու ամենաառաջադէպ զստակարգը։

Սկիզբը նարոգնիկները կը փորձէին գիւղացիները պայքարի հանել ընդդէմ ցարական կառավարութեան։ Այս նպատակով յեղափոխական մտաւորական երիտասարդութիւնը, գիւղացիական հագուստ հագնելով, շարժեցաւ դէպի գիւղ — դեպի ժողովուրդը, ինչպէս կ'ըսէին այն ժամանակի Այս տեղէն ալ յառաջ եկած է Ենարոգնիկներն անունը։ Բայց գիւղացիութիւնը անոնց ետեւէն չգնաց, որովհետեւ անոնք գիւղացիութիւնն ալ հարկ եղածին պէս չէին ճանչ-

(1) Ժողովրդական (կուսակցութեան անուն)

նար և չէին հասնար, նորոգելիներու մեծամասնութիւնը ձերբազաւուցաւ ստիկանութեան կողմէն Այն ատեն նորոգելիները սուղեցին չարոնակել պայքարն ընդդէմ ցարական ինքնակալութեան միմիայն իրենց ուժերով, առանց մագլուրդի, ինչ որ զիրենք հասցուց ա՛յ աւելի լուրջ սխալներու:

Նորոգելիական Նորոգչայա «Կոխ» գաղտնի ընկերակցութիւնը սկսաւ պատրաստել ցարի սպաննութիւնը: 1881 թուականի մարտի 1 ին նորոգչայա կանները յաջողեցան ուսմբով սպաննել ցար Ալեքսանդր Բրտ Սակայն այս բանը ժողովուրդին ոչ մէկ օգուտ տուաւ: Առանձն անձնաւորութիւններու սպաննութիւններով կարելի չէր ցարական ինքնակալութիւնը աւարակել, կարելի չէր կալուածատէրերու դասակարգը ոչնչացնել: Ապանուած ցարին փոխարէն մէջտեղ եկաւ ուրիշը — Ալեքսանդր Գր, որուն օրով բանուորներու ու զիւղացիներու կեանքը ա՛յ աւելի վատթարացաւ:

Յարկովի զէմ առանձին սպաննութիւններու միջոցաւ, առհասարակ անտորի միջոցաւ պայքարելու համար նորոգելիներու ընտրած ուղին սխալ ու միասակար էր յեղափոխութեան համար: Անհատական անտորի քաղաքականութիւնը սկիզբ կ'առնէր ակախով (գործօն) ճերմակներու և պասսիվ (կրաւորական) «ամբոխ» նորոգելիական ոչ-ճիշդ թէորիայէն, որ ճերմակներէն սխալորոշութիւն կը պատահէր: Այս կեղծ թէորիան կ'ըսէր, որ միայն սէքս ինկոգ առհասարակ կը կերտեն պատմութիւնը, իսկ մասուն, ժողովուրդը, դասակարգը, ճամբորդը, ինչպէս արհամարհանքով կ'արտայայտուէին նորոգելիական գրողները, անընդունակ է գիտակցական կազմակերպուած դրձողութիւններու, ան կրնայ միմիայն կուրօրէն երթալ «ճերմակներու» ետեւէն: Ասոր հաւար ալ նորոգելիները հրաժարեցան զիւղացիութեան ու բանուոր դասակարգի միջոցաւ մէջ մասսայական յեղափոխական աշխատանք կ'ստիկել և անցան սնահասական սեռութիւն նորոգելիները, այն ժամանակուայ խոչընդոյն յեղափոխականներէն մէկը — Սակփան Ասլուսիինը ստիկեցին զաղբեղնի յեղափոխական բանուորական միութիւն կազմակերպելու աշխատանքը և ամբողջովին զրազուել տնտրով:

Նորոգելիները աշխատաւորներու ու շաղրութիւնը կը չեղեցնէին հարստաւորոգներու դասակարգին զէմ աւարուող պայքարէն՝ այդ դասակարգի առանձին ներկայացուցիչներու սպաննութիւններով, ինչ որ անպատշաճ էր յեղափոխութեան համար: Այդպէսով բանուոր դա-

սակարգի և զիւղացիութեան յեղափոխութեան ձեռնարկելու ժամանակ աշխատանքը զարգացուցաւ կ'արգելէին անոնք:

Նորոգելիները թաւ չէին տար որ բանուոր դասակարգը յեղափոխութեան մէջ իր զեկաւորի զեքը հասկնայ և բանուոր դասակարգի ինչուութեան կուսակցութեան ստեղծութիւնը կը կասեցնէին:

Թէև նորոգելիներու գաղափար կազմակերպութիւնը ջախջախուեցաւ ցարական կառավարութեան կողմէ, սակայն նորոգելիական հայեացքները զեռ երկար ատեն կը մնային յեղափոխականօրէն տըրամադրուած մասնաւորականութեան մէջ: Նորոգելիներու մնացորդները յամառ կերպով կը զիմարէին Ռուսաստանի մէջ մարքայով տարածման, կը խանդարէին բանուոր դասակարգին կազմակերպումը:

Ուստի մարքայով Ռուսաստանի մէջ կրնար ածիլ ու ամբողջութեամբ նորոգելիութեան զէմ պայքար մղելով միայն:

«Այն ստանդի Սեղատարութիւն» խումբը պայքար բացաւ նորոգելիներու սխալ հայեացքներէն զէմ, ջոյց տալով թէ նորոգելիներու ուսմութն ու անոնց պայքարի ձեւը ինչ միտաներ կը հասցնէ բանուորական չարման:

Նորոգելիներու զէմ ուղղութեամբ իր աշխատանքներուն մէջ Պիլիսանով ցոյց տուաւ թէ նորոգելիներու հայեացքները ոչ մէկ ընդհանուր կապ ունին զիտական սոցիալիզմի հետ, որքան ալ նորոգելիները իրենք զիրենք անուանէին սոցիալիստներ:

Պիլիսանով առաջինն էր որ տուաւ նորոգելիներու սխալ հայեացքներուն մարքայութեան քննադատութիւնը: Ազգու հարուածներ հասցնելով հանդերձ նորոգելիական հայեացքներուն, Պիլիսանով միաժամանակ ծաւալեց մարքայութեան հայեացքներու փայլուն պաշտպանութիւնը:

Ինչ բանի մէջ կը կայանային նորոգելիներու սխալ հայեացքները որոնց ջախջախիչ հարուած հասցուց Պիլիսանով:

Առաջին՝ նորոգելիները կը պնդէին թէ կապիտալիզմը Ռուսաստանի մէջ չ'առատահական երևոյթ մըն է, թէ ան Ռուսաստանի մէջ չի զարգանար, հետեւաբար չի ածիլ և չի ածիլ նաեւ պրոլետարիատը:

Երկրորդ՝ նորոգելիները բանուոր դասակարգը յեղափոխութեան մէջ առաջաւոր դասակարգ չէին նկատեր: Անոնք կ'երազէին «սոցիալիզմին հասնիլ առանց պրոլետարիատի» նորոգելիները յեղա-

փոխական զրկուոր ուժ կը նկատէին մտաւորականներու կողմէ զե. կալուարուող զիւղացիութիւնը և զիւղական համայնքը. զայն կը զի. աւելին որպէս սոցիալիզմի ստղծ ու հիմք:

Եւրոպոյ նարոգնիկները սխալ ու վնասակար հայեացք ունէին մարդկութեան պատմութեան ամբողջ ընթացքին նկատմամբ. Ունեց չէին զիտեր և չէին հասկնար հասարակութեան անտեսական և քա. զաքական զարգացման օրէնքները: Այս անսակեան անոնք նոյն տ. տան յետաձգող մարդիկ էին: Ունեց կարծիքով. պատմութիւնը կը կերտեն ոչ թէ դասակարգերը և ոչ ալ դասակարգերու պայքարը. այլ միայն առանձին աշխիւնիւղ անձնուորութիւնները — «հերոս. ներք», որոնց ետեւէն կուրօրէն կ'երթան, մասսան, «ամբոխը», ժո. զովորը, դասակարգը:

Նարոգնիկներու գէժ պայքարելով և զանոնք մերկացնելով, Պլեխանով զրեց չարք մը աշխատութիւններ, որոնք մէ կը սորվէին և կը դաստիարակէին Ռուսաստանի մարքիստները: Պլեխանովի այդ աշխատութիւնները ինչպէս «Սոցիալիզմն ու քաղաքական պայքա. քարք», «Բեր սարածայնութիւնները», «Պատմութեան նկատմամբ մոնիստական հայեացքի զարգացման հարցին չուրջ», հող պատրաս. տեցին Ռուսաստանի մէջ մարքիզմի յաղթանակին համար:

Իր աշխատանքներուն մէջ Պլեխանով առեաւ մարքսիզմի հիմ. նական հարցերուն շարադրանքը: Մասնաւորապէս կարեւոր նշանա. կութիւն ունեցաւ անոր «Պատմութեան նկատմամբ մոնիստական հայեացքի զարգացման հարցին չուրջ» գիրքը՝ հրատարակուած 1895 թուականին: Լենին կը մասնանշէր որ այդ գրքով «Գոտտիարակ. ւած է սոսական մարքսիստներու ամբողջ սերունդ մը» (Լենին, Հ. ԺԴ, էջ 347):

Նարոգնիկներու գէժ ուղղուած իր աշխատութիւններուն մէջ Պլեխանով ապացուցեց որ անհեթեթութիւն է հարցն աշխատ. զնեյ, ինչպէս կը զնեն նարոգնիկները, աշխիւնքն թէ՛ Ռուսաստանի մէջ կապիտալիզմը կը զարգանայ թէ չի զարգանար: Հարցը այն է կ'ը. սէ Պլեխանով — և ըսածը փաստերով կ'ապացուցանէր — որ Ռու. սաստան աւելեմ քեւալիստ Է կապիտալիստական զարգացման ու. զիին մէջ և չկայ աշխիւնի ուժ մը որ կարենայ զայն շեղեցնել այդ ուղիէն:

Յեղափոխականներու խնդիրը Ռուսաստանի մէջ կապիտալիզմի զարգացումը կատեցնելը չէր — բան մը որ արդէն չէին կրնար ընել: Յեղափոխականներու խնդիրն այն էր որ անոնք յենուէին յեղափոխա.

կան աշ. հզօր ուժին վրայ, որ կը ծնէր կապիտալիզմի դարգացու. մով — աշխիւնքն բանուոր դասակարգին վրայ. զարգացնէին անոր դասակարգային գիտակցութիւնը. կազմակերպէին զայն, օգնէին ա. նոր՝ իր լանուորական կուսակցութիւնը ստեղծելու համար:

Պլեխանով ջախջախեց նաեւ նարոգնիկներուն երկրորդ հիմնա. կան սխալ հայեացքը — յեղափոխական պայքարի մէջ, պրոլետա. րիատի առաջաւոր զերին միտումը անոնց կողմէ: Նարոգնիկները Ռուսաստանի մէջ պրոլետարիատի յառաջ գալը կը զիտէին որպէս իրատեսակ «պատմական դժբախտութիւն» մը, և կը զլէին «պրո. լետարականութեան վէրք»ի մասին: Պլեխանով պաշտպանելով մարք. սիզմի ուսմունքը և Ռուսաստանի մէջ անոր իրականաց. կիրառելի. ութիւնը, կապացուցանէր որ, առանց նկատի առնելու. զիւղացիու. թեան քանակական գերակշռութիւնը, և պրոլետարիատի համեմա. տական փոքրաթիւութիւնը, յեղափոխականներն իրենց զրկուոր յոյսերը տէտք է զնեն պրոլետարիատի վրայ, անոր աճման վրայ,

Ինչո՞ւ յատկապէս պրոլետարիատի վրայ:

Որովհետեւ պրոլետարիատը, առանց նայելու անոր ներկայի փոքրութիւնութեան, աշխիւն աշխատուոր դասակարգ մը կը հան. զիտանայ որ կապուած է անտեսութեան աւելի առաջաւոր ձեւին հետ, — խոչոր արտադրութեան հետ, — և այդ պատճառաւ մեծ ապագայ ունի:

Որովհետեւ պրոլետարիատը, որպէս դասակարգ, տարուէ տա. րի կ'աճի. քաղաքականապէս կը զարգանայ. շարժիւ խոչոր արտա. զրութեան մէջ տիրող աշխատանքային պայմաններուն, զիւրու. թեամբ ենթակայ է կազմակերպման և իր պրոլետարական գիրքին շնորհիւ ամենէն չատ յեղափոխական է. որովհետեւ յեղափոխու. թեան մէջ անկաւ ոչինչ ունի կորսնցնելիք, բացի իր շղթաներէն:

Գիւղացիութեան հարցը ուրիշ է:

Գիւղացիութիւնը, (խօսքը կը վերաբերէր մեծաւնեւ գիւ. զացիութեան — խմբ.), առանց նայելու անոր քաղմաթիւ բլրայուն, աշխիւն աշխատուոր դասակարգ մը կը հանդիսանայ, որ կապուած է անտեսութեան աւելի յ'աւանգ ձեւին հետ, — մանր արտադրու. թեան հետ, այդ պատճառաւ անիկայ մեծ ապագայ չունի և չի կրնար ունենալ:

Գիւղացիութիւնը ոչ միայն չ'աճի որպէս դասակարգ, այլ, ընդհակառակը տարուէ տարի կը սրոնի բուժուաղիայի (կուլակներ) և չքաւորութեան (պրոլետարներ, կիսապրոլետարներ): Ասկէ զատ,

իր մանրատուածութեան պատճառաւ ան աւելի դժուար կ'ենթարկը. ի կողմակերպման և իր մանր սեփականատիրական դիրքին պատճառաւ աւելի քիչ հաճոյքով կը մանէ յեղափոխական շարժման մէջ, քան թէ պրոյետարիատը:

Նարոյնիկները կը պնդեն որ Ռուսաստանի մէջ սոցիալիզմը կուգայ ոչ թէ պրոյետարիատի զիկատաւորային միջոցաւ, այլ գիւղացիական համայնքի միջոցաւ, զոր անոնք կը համարեն սոցիալիզմի աղմկն ու հիմքը: Բայց, համայնքը սոցիալիզմի ոչ սաղմն էր և ոչ հիմք և ոչ այ կրնար ըլլալ, որովհետեւ համայնքին մէջ կը տիրապետէին կուլակները, «աշխարհակերները», որոնք կը չափազանցէին չքաւորները, բաւարակները, սակաւագոր միջակները, քանակաւորէին գոյտ թիւն ունեցող համայնական հողատիրութիւնը և ժամանակ առ ժամանակ անձ գոյտ կատարուող հողաբաժանումները որոնք ոչ մէկ կերպով չէին փոխեր: Հոգէն կ'օգտուէին համայնքի այն անդամները որոնք ունէին աշխատող անասուն, զործիք, սերմնացո, այսինքն՝ անկուր միջակներն ու կուլակները: Զրաւալով զիսկողները, չքաւորը և ընդհանրապէս սակաւագորները բաւարարուած էին հողը տալ կուլակներուն և երթալ վարձուելու բաւարակութեան: Գիւղացիական համայնքը իրականին մէջ յարմարագոյն ձևն էր կուլակային ձեռնարկ քողարկելու և ցարիզմի ձեռքը ածան միջոց մը՝ հարկերը բաւ համայնքային երաշխատորութեան սկզբունքին հաւաքելու: Եւ ճիշդ ասոր համար ալ ցարիզմը ձեռք չէր դնէր զիսկողական համայնքին: Միջակելի կ'ըլլար այսպիսի համայնք մը սոցիալիզմի սաղմ և հիմք, համարել:

Պիեխանով ջախջախեց նաև նարոյնիկներու երրորդ հիմնական սխալ հայեացքը՝ հասարակութեան զարգացման մէջ «հերոսներու», աչքի ինկող անձնաւորութիւններու, անոնց զազափարներուն ունեցած առաջնակարգ դերին վերաբերմամբ և մասնային «ամբոխային» մոզովութիւն, զազափարներուն չ'չին դերին վերաբերմամբ: Պիեխանով նարոյնիկները կը մեղադրէր որպէս իսկապէս, ապացուցանելով որ ճշմարտութիւնը ոչ իսկայիզմի կողմն է, այլ Մարքսի — Էնկէլսի մտածողութիւնը (նիսկապէս իսկապէս) կողմը:

Պիեխանով ծառայեց և հիմնաւորեց մարքսիստական մատերալիզմի տեսակէտը: Համաձայն մարքսիստական մատերալիզմին՝ անկուր կ'ապացուցանէր որ հասարակութեան զարգացումը վերջին հաշուով կ'որոշուի ոչ թէ աչքի ինկող անձնաւորութիւններու ցանկով:

Թիւններով ու զազափարներով, այլ հասարակութեան գոյութեան նիսկական պայմաններուն զարգացմամբ, հասարակութեան գոյութեան համար անհրաժեշտ նիսկական բարիքներու արտադրութեան ձևերուն փոփոխութիւններով, նիսկական բարիքներու արտադրութեան ասպարէզին մէջ զասակարգերու փոխ յարաբերութիւններու փոփոխութիւններով, նիսկական բարիքներուն արտադրութեան ու բաշխման ասպարէզին մէջ գերի ու զիջի համար զասակարգերու մղած պայքարով: Ոչ թէ զազափարները կ'որոշեն մարդոց հասարակական — անտեսական կացութիւնը, այլ մարդոց հասարակական — անտեսական կացութիւնն է որ կ'որոշէ անոնց զազափարները: Աչքի ինկող անձնաւորութիւնները կարող են ոչինչի փոխարկել, եթէ անոնց զազափարներն ու ցանկութիւնները հակառակ կ'երթան առաջաւոր զազափարի պահանջներուն, և — ընդհակառակը — աչքի ինկող մարդիկը կրնան իրապէս աչքի ինկող անձնաւորութիւններ զառնալ, եթէ անոնց զազափարներն ու ցանկութիւնները ճշգրէն կ'արտայայտեն հասարակութեան անտեսական զարգացման պահանջները, առաջաւոր զազափարի պահանջները:

Նարոյնիկներու այն պնդումին թէ մասսան ամբոխ է, թէ միայն հերոսներն են որ պատմութիւնը կը կերտեն և ամբոխը ժողովուրդի կը փոխեն, մարքսիստները կը պատասխանէին. — Ոչ թէ հերոսներն են որ պատմութիւնը կը կերտեն, այլ պատմութիւնն է որ հերոսներ կը կերտէ, հետեւաբար, ոչ թէ հերոսներն են որ ժողովուրդ կ'առնեն, այլ ժողովուրդն է որ հերոսներ կ'առնէ և պատմութիւնը յառաջ կը շարժէ: Հերոսները, աչքի ինկող անձնաւորութիւնները հասարակութեան կեանքին մէջ կարող են լուրջ դեր խաղալ աչքի չ'առնող միայն, որ չափով որ անոնք կը կարողանան ճիշդ հակառակ հասարակութեան զարգացման պայմանները, հակնալ թէ ինչպէս կ'արեւի է այդ պայմանները փոխել զէպի լուրը: Հերոսները, աչքի ինկող անձնաւորութիւնները կրնան ինչպէս ճիշդ զէպի լուրը և ոչ որքան պէտք չեղող ձախողած մարդոց զրութեան մէջ, եթէ անոնք չկարողանան ճիշդ հակնալ հասարակութեան զարգացման պայմանները և սկսին զէմ ել իսկ հասարակութեան պատմական պահանջներուն՝ իրենք զիրենք պատմութիւն սկերտողներ և երկաւայելիով:

Ճիշդ այսպիսի ձախողակ հերոսներու շարքին կը պատկանէին նարոյնիկները:

Պիեխանովի դրական երկերը, նարոյնիկներուն զէմ անոր մը:

զած պայք Կրք — հիմնովին դուրս վտարեցին նարոգիկներու ազգ-
դեցութիւնը, յեղափոխական մասաւորականութեան միջափայլէն Բայց
նարոգիկութեան զազափարական ջախջախութեամբ տակաւին վերջնա-
կանապէս չէր աւարտած: Նարոգիկութեան — ուրպէս մարքսիզմի
թշնամի — վերջնականապէս ջախջախման գործը վիճակուեցաւ Լե-
նինին:

Նարոգիկներուն մեծամասնութիւնը «Նարոգիայա Վոլիա»
կուսակցութեան ջախջախութեան յետոյ, շուտով հրաժարեցաւ ցա-
րական կառավարութեան դէմ յեղափոխական պայքար մղելէ և սկը-
սաւ ցարական կառավարութեան հետ հաշտութիւն, համաձայնու-
թիւն քարոզելու 80 ակտն և 90-ական թուականներուն նարոգիկները
զարձան կուլակութեան շահերուն արտայայտիչները:

«Աշխատանքի Ազատագրութիւն» խումբը առաւելան սոցիալ-
դեմոկրատներու ծրագրի երկու նախագիծ կազմեց (առաջինը 1884 թ.
և երկրորդը 1887 թ.) և Ասիկա խումբ կարեւոր քայլ մըն էր Ռու-
սաստանի մէջ մարքսիստական սոցեալ — դեմոկրատական կուսակ-
ցութեան ստեղծումը նախապատրաստելու համար:

Բայց «Աշխատանքի Ազատութիւն» խումբը լուրջ սխալներ
այ ունէր: Անոր ծրագրի առաջին նախագիծին մէջ առկային կային
նարոգիկական հայեացքներու մնացորդներ — կը թույլատրուէր ան-
հատական տնտրի տակաւին (գործելու ձեւը) և Ասկէ դատ, Պլե-
խանով հաշուի չէր առած որ յեղափոխութեան ընթացքին Պրոլետա-
րիատը կարող է և պէտք է որ իր ետեւէն տանի գիւղացիութիւնը,
որ պրոլետարիատը գիւղացիութեան հետ դաշինք կնքելով միայն
կրնայ յաղթանակ տանիլ ցարիզմի դէմ: Ասկէ դատ, Պլեխանով ա-
զատական բուրժուապիւն կը նկատէր որպէս ուժ մը որ կարող է ա-
ջակցութիւն ցոյց տալ յեղափոխութեան, թէև ոչ հաստատուն ա-
ջակցութիւն: Իսկ իր մէկ քանի աշխատութիւններուն մէջ տնիկա
գիւղացիութիւնը բոլորովին դուրս կը ձգէր հաշուէն, յայտարարելով
օրինակի համար, որ՝

«Ռուցի բուրժուապիւնէն և պրոլետարիատէն մենք չենք
տեսներ հասարակական այլ ուժեր, որոնք վրայ կարենային
յենուիլ ընդդիմադիր կամ յեղափոխական կոմպրոմիսները
(խմբաւորումները) մեր մէջ» Պլեխանով, հատոր Գ. էջ
119):

Պլեխանովի այս սխալ հայեացքները անոր ապագայ մենչեւի-

կական հայեացքներուն սաղմերն էին:

Թէ՛ «Աշխատանքի Ազատագրութիւն» խումբը, թէ՛ այն ժա-
մանակուայ մարքսիստական խմբակները տակաւին գործնականօրէն
կապուած չէին բանուորական շարժման հետ: Ասիկա Ռուսաստանի
մէջ մարքսիզմի իւրօրային, մարքսիզմի իսկական, սոցեալ
դեմոկրատիայի ծրագրական գրոյթներուն առաջացման ու աւրա-
պընդման մէկ շրջանն էր տակաւին 1484—1894 թուականներու
տանամակի ընթացքին սոցեալ դեմոկրատիան գոյութիւն ունէր
միայն տանձին, փոքր խոնձրերու ու խմբակներու ձեւին տակ,
որոնք կապուած չէին կամ չառ քիչ կապուած էին բանուորական
մասսայական շարժման հետ: Տակաւին չի ծնած, բայց մօրը արգան-
դին մէջ զարգացող մանկան նման, սոցեալ—դեմոկրատիան կ'ապ-
րէր, ինչպէս կը գրէր Լենին, «աւագունիւն զարգացման պրոցես»

«Աշխատանքի Ազատագրութիւն» խումբը «միայն թէորիապէս
հիմնած էր սոցեալ—դեմոկրատիան և առաջին քայլն էր առած դէպի
բանուորական շարժումը», — կը մատնանշէր Լենին:

Մարքսիզմը Ռուսաստանի մէջ բանուորական շարժման հետ
միացնելու, ինչպէս նաև «Աշխատանքի Ազատագրութիւն» խումբին
սխալները ուղղելու խնդրին լուծումը Լենինին վիճակուեցաւ:

3. — Լենինի ՅԵՂԱՓՈՒՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՂԻԹԵԱՆ ՍԿԻՋՐԸ, ՊԵ-
ՏԵՐԱՊՈՒԿԻ ՇԵՆՈՒՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԼԵ-
ԽԱՆՈՎԻ ՄԻՈՒԹԻԻՆԸ:

Վրաբիմիր Իլիչ Լենին, բոլշեւիզմի հիմնադիրը, ծնած է Սիմ-
պիրսկ (այժմ Ռուսանովսկ) քաղաքին մէջ 1870 թուականին: 1887
թուականին Լենին մասւ կազանի համալսարանը, բայց ուսանողնե-
րու յեղափոխական շարժման մասնակցելու համար շուտով ձերբա-
կալուեցաւ և համալսարանէն վտարուեցաւ: Կազանի մէջ Լենին մը-
տաւ Ֆեդոսեյեւի կազմակերպած մարքսիստական խմբակին մէջ: Լե-
նինի Սամարա փոխադրուելէն յետոյ անոր չուրջը արագօրէն կազ-
մուեցաւ Սամարայի մարքսիստներու առաջին խմբակը: Արդէն այն
ժամանակ Լենին բոլորին զարմանք կը պատճառէր իր մարքսիզմ
գիտնալովը:

1893 թուականի վերջերը Լենին փոխադրուեցաւ Պետերս-
պուրկէ Լենինի առաջին ելոյթներն իսկ ուժեղ ապաւորութիւն գոր-

ձեցին Պետերսպոլի մարքսիստական խմբակներու մասնակիցներուն վրայ: Մարքսը արտասովոր կերպով լաւ գիտնայր, այն ժամանակուայ Ռուսաստանի տնտեսական և քաղաքական իրողութեան նկատմամբ մարքսիզմը կիրառելու հմտութիւնը, ջերմ, անխորտակելի հաւատքը զէջի բանուորական զործին յաղթանակը, աչքի ինկող կաղմակերպական տաղանդը — այս բոլորը Լենինը գործուցին Պետերսպոլի մարքսիստներուն ճանչցուած պեկովարը:

Լենին կը վայելէր ջերմ սէրը այն բոլոր առաջաւոր բանուորներուն, որոնց հետ սն կը պարապէր խմբակներուն մէջ:

«Մեր գաւախտութիւնները. — կը վերջիէր բանուոր Պապուչկին, բանուորական խմբակներու մէջ Լենինի ունեցած պարապմունքներուն մասին խօսելով. — չառ սխառ, հետաքրքրական բընոյթ կը կրէին, մեծ քրտորտ այդ գաւախտութիւններէն չառ զոն կ'ըլլայինք և մշտապէս կը հիանայինք մեր գաւախտին հմտութեան վրայ»:

1895 թուականին Լենին Պետերսպոլի մէջ բոլոր մարքսիստական բանուորական խմբակները (անոնց թիւը արդէն կը մօտենար 20-ի) միաւորեց որպէս մէկ «Բանուոր գաւախտի ազատագրութեան պայքարի միութիւն»: Առով սն նս խաղաղաստեց յեղափոխական մարքսիստական բանուորական կուսակցութեան ստեղծումը:

«Պայքարի միութեան» առջև Լենին խնդիր կը դնէր՝ աւելի սերտորէն կապուիլ մասսայական բանուորական շարժման հետ և քաղաքականապէս զեկաւարել այդ շարժումը: Լենին առաջարկեց պրոպականդիստական խմբակներուն մէջ հաւաքուած առաջաւոր փոքրաթիւ բանուորներուն մէջ մարքսիզմի պրոպականդ մղելէն աւելի բանուոր գաւախտի լայն մասնակցութեան մէջ քաղաքական բռնուն ուղիսացիա (գործունէութիւն) մղելու գործին: Իձայի մասսայական ազիտացիան կատարուած այդ չրջադարձը յուրջ նշանակութիւն ունեցաւ: Ռուսաստանի մէջ բանուորական շարժման հետագայ զարգացման համար:

90-ական թուականներուն արգիւնարներութիւնը վերելքի չրջաւն կ'ապրէր: Բանուորներուն քանակը կ'աճէր, Բանուորական շարժումը ուժեղացած էր: Անկատար տուեալներու համաձայն, 1895-էն մինչև 1899 թուականը գործադուր բրած էին ոչ պակաս քան 221 հազար բանուորներ, Բանուորական շարժումը երկրի քաղաքական

կեանքին մէջ կը դռնար յուրջ ուժ: Կեանքն ինքը կը հաստատէր յեղափոխական յայտկան մէջ բանուոր գաւախտի ունեցած առաջաւոր դերին վերաբերեալ մարքսիստներու հայեացքները. — Հայեացքները զորս անոնք կը պաշտպանէին նարոյնիկներու զէմ իրենց մղած պայքարին մէջ:

Լենինի զեկաւարութեամբ «Բանուոր գաւախտի ազատագրութեան պայքարի միութիւնը», տնտեսական պահանջներու համար — աշխատանքի պայմաններուն բարելաւման, բանուորական օրուայ կրճատման, աշխատավարձի բարձրացման համար — բանուորներուն մղած պայքարը կը կապէր ցարիզմի զէմ ուղղուած քաղաքական պայքարին: «Պայքարի միութիւնը» բանուորները կը գաւախտակէր քաղաքականապէս:

Լենինի զեկաւարութեամբ Պետերսպոլի «Բանուոր գաւախտի ազատագրութեան պայքարի միութիւնը» Ռուսաստանի մէջ առաջին սեղանակալ իրականացնել սոցիալիզմի միացումը բանուորական շարժման հետ: Եւ, որ օհէ ֆապրիքայի մէջ գործադուր կը ծագէր, Պայքարի միութիւնը. — որ իր խմբակներուն մասնակցողներուն միջոցաւ լաւ կերպով տեղեակ էր ձեռնարկութիւններու մէջ ախրող այդ դրութեան — չուտով կ'արձագանգէր այդ գործադուրներուն՝ թուոցիկներ և սոցիալիստական յայտարարութիւններ հրապարակ հանելով: Այդ թուոցիկները կը մերկայացնէին գործատէրներու ի գործ դրած ճնշումները բանուորներու նկատմամբ, այնտեղ կը բացատրուէր թէ բանուորները ինչպէս պէտք է պայքարին իրենց հանդէպ: Այնտեղ կը դրուէին բանուորներու պահանջները: Թուոցիկները կը յայտնէին ամբողջ ճշմարտութիւնը կապիտալիզմի խոցերու մասին, բանուորներու մուրաքանդային կեանքի մասին, անոնց չափէն աւելի — 12—14 ժամուայ աշխատանքի մասին, անոնց իր սեղանակալ դրութեան մասին: Այդտեղ լաւ կ'առաջադրուէին քաղաքական համապատասխան պահանջներ: 1897 թուականի վերջերը Լենին, բանուոր Պապուչկինի մասնակցութեամբ գրեց այդպիսի առաջին ազիտացիոն թուոցիկ մը՝ Պետերսպոլի միախանդովութեան գործարարի գործադուրուոր բանուորներուն: 1895-ի աշնան Լենինի գրեց Տորնտոնի ֆապրիքայի գործադուրուոր բանուորներուն ու բանուորներին: Այդ ֆապրիքան կը պատկանէր անգլիական գործատէրներու օրոնք միլիոններ կը չանէին: Բանուորական օրը այդտեղ 14 ժամէն աւելի կը տեւէր, իսկ ջուրհակ

Ներքը ամիսը մօտ 7 տուրլի կը վաճառէին Գործադուլը յաջող վերջացաւ բանուորներուն համար Կարճ ժամանակուայ ընթացքին «Պայքարի Միութիւնը» սոցիալիզմի զանազան ֆրակցիաներու բանուորներուն ուղղուած առանձնակ աշխարհի թոյլ տրուած և գիմումները Իւրաքանչիւր սոցիալիստ թերթիկ չափ կը բարձրացնէր բանուորներու ոգին Բանուորները կը տեսնէին որ սոցիալիստները կ'օգնեն իրենց, կը պաշտպանեն զիրենք:

1896 թվականի ամառը Պետերսպուրկի 30 հազար հիւսուածեղէնի բանուորներուն գործադուլը բնթացաւ Պաքստի Միւլիսանդ զեկաւարութեամբ։ Հիմնական պահանջը բանուորական օրուայ կրկնատու մն էր։ Այդ գործադուլին ճշման տակ ցարական կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ հրատարակել 1897 Յունիս 2ի օրէնքը, որ բանուորական օրը կը սահմանափակէր մինչեւ 11 ուկէս ժամուան։ Մինչեւ այդ օրէնքին հրատարակումը բանուոր կան օրը անհասարակ սահմանափակում չէր։

1895թ. Դեկտեմբերին ցարական կառավարությունը ձեռքարկեց Լենինը և Լենին բանախնայելու դատարանի կողմից պայքարը Իր խորհուրդներով և ցուցման քննությամբ անկողնի վրա և Պայքարի Միությունները» բանախնայելու դատարանի կողմից Բանախնայելու և Լենինի դրեց «Գործադու լներու մասին» դրեքիկը և «Մարական կառավարություն» խնայելիք, որուն մէջ կը մարականցէր ցարական կառավարությունը վայրայ կամայականութեամբ և ուրիշ պէս բանախնայելու Լենինի դրեց կուսակցութեան ծրագրին նախագիծը (նախագիծը դրուած էր կախով ըմբռնական գրքի մը տողերուն մէջ)։

Պետերպուրկի «Պոպարի Միութիւնը» հակա դարկ առում
բանութրական խմբակներուն՝ Ռուսաստանի ուրիշ քաղաքներուն և
չրջաններուն մէջ ևս նման միութիւններու մէջ միաւորուելուն։
90-ական թուականներու կէսերուն մարքսիստական կազմակերպուե-
լիւններ յառաջ եկան Անգրկովկասի մէջ։ 1894 թուականին Մոս-
կուայի մէջ կը կազմուի Մոսկուայի «Բանութրական Միութիւնը»։
90-ական թուականներուն վերջերը Սիպերիոյ մէջ կազմակերպուեցաւ
Սիպերիոյ «Սոցեալ»—Գեմոկրատական Միութիւնը»։ Իվանով—Վոդ-
նեանսքի, Նարոտլաւիի, Կոսարոմայի մէջ, 90-ական թուականնե-
րուն առաջ եկան մարքսիստական խումբեր, որոնք յետագային միա-
ւորուեցան որպէս «Սոցեալ»—Գեմոկրատական կուսակցութեան հիւ-
սիսային միութիւն»։ 90-ական թուականներու երկրորդ կէտին «Սոց-
եալ»—Գեմոկրատական խումբեր և միութիւններ կ'ստեղծուին Ռուսաստ-

վի, Եկատերինստսի, Քիլկի, Նիքոլայևի, Թուլայի, Սամարայի,
Կադանի, Օրևիսովսկոյի և այլ քաղաքներու մէջ։

Պետերսզոնի «Բանուոր դասակարգի անդամագրության մասին»
 քարի միութեան» նշանակությունը այն էր, որ ան Լենինի արտա-
 յայտությամբ, բանուորական շարժման վրայ յեղուղ յեղափոխա-
 կան կուսակցությունեան առաջին լուրջ սպառնալիքն էր։
 Ռուսաստանի մէջ մարքսիստական ապկալ—դեմոկրատական
 կուսակցություն ստեղծելու իր յետագայ աշխատանքին մէջ Լենին
 էլ, յետոյ, Պետերսզոնի «Պայքարի Միութեան» յեղափոխական
 փորձին վրայ։

Վորձին վրայ»
 Լենինի և անոր մերձաօրացոյն զինակիցներուն ձեռքակալու-
 թեանէն յետոյ Պետերսպուրկի «Պայքարի միութեան» զեկաւարու-
 թեան կազմը նշանակելիօրէն փոխուեցաւ Երեւան եկան նոր մար-
 տիկ, որոնք ինքզինքնին կ'անուանէին «Երիտասարդներ», իսկ Լե-
 նին ու անոր զինակիցները՝ «Ծերեր»։ Անոնք սկսան քաղաքական
 սխալ գիծ վարել, Կենտրոն կը յայտարարէին, թէ պէտք է բանուոր-
 ներուն կոչ բնել որդէսգի միայն անտեսական պայքարին, ատիկա — կ'ը-
 տէրերուն զէմ, իսկ դարով քաղաքական պայքարին, ատիկա — կ'ը-
 սէին անոնք — դրո՞ն է ազատական բուրժուազիային՝ որուն պէտք
 է պատկանի քաղաքական պայքարի զեկաւարութիւնը
 է պատկանի քաղաքական պայքարի զեկաւարութիւնը» (տըն-

Այդպիսի մարդիկը սկսած առուսեկ «Էգզոնոմիստներ» (տե՛ս առաջին հարցերով զբաղող մարդիկ) :

Սուտոստանի մարտիւնական կաղմակերպութիւններու շարքերուն մէջ առիկա առաջին համաձայնական, պատահապաշտական խումբն էր:

4. ՀԱՆՐԱՆԻ ՊԱՅՏԱՐԸ ՆԱՐՈՐՆԻՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՃԼԵԿԱԼ
ՄԱՐԲՄԱՐԶՄԻ, ԴԷՄ, ԲԱՆՈՒՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԿԻ ԵՒ ԳԻՒԴԱՑՈՒԹԵԱՆ
ԴԱՇԻՆԿԻ ԼԵՆԻՆԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ, ՌՈՒՍՍԱՑԱՆԻ ՍՈՑԵԱԼ –
ԴԵՄՈԿՐԱՏԱԿԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ա. ՀՍՄԱԳՈՒՄԱՐԸ:

Ա. ՀԱՄԱԿՈՒՄԱՐԸ:
Թէէ Պրիխանով 80 տկան թուականներուն արդէն հիմնական
հարուած հասցում ցած էր հաշուածքներու նարոտը իկական սխտեմին,
տակայն 90 տկան թուականներու օկիդքներուն նարոտը իկական հաշ-
ուածքները յեղը վոխական երխտասարգութեան մէկ որոշ մասին մէջ

տակաւին համակրանք կը գտնէին: Երիտասարդութեան մէկ մասը կը շարունակէր կարճել, թէ Ռուսաստանը կրնայ իր ստափիլ զարգացման կապիտալիստական ուղիէն, թէ յեղափոխութեան մէջ գրեթէ խառը դերը խաղալու է գիւղացիութիւնը և ոչ թէ բանուոր գասակարգը: Նարոդնիկներու միացողները առէն կերպով կը քննարկէին խանդարել մաքսիզմի ատրածումը Ռուսաստանի մէջ: Անոնք պայքարի սկսան մարքսիստներուն դէմ: Զանալով ամէն կերպով արտաւերելի զանոնք Մարքսիզմի հետագայ ատրածումը ապահովելու և առջեւ — զեմոկրատական կուսակցութեան ստեղծման հնարաւորութիւնն ապահովելու համար պէտք էր մինչեւ վերջ, գաղափարապէս ջախջախել նարոդնիկութիւնը:

Այդ աշխատանքը կատարեց Լենինը:

Իր «Խնչ ևն ժողովուրդի բարեկամները և անոնք ինչպէս կը պայքարին առջեւ — զեմոկրատներուն դէմ» (1894 թ.) գրքին մէջ Լենին մինչեւ վերջը մերկացուց նարոդնիկներուն՝ որպէս «ժողովուրդի» կեղծ շրահակամներուն: Իսկական դէմքը, որոնք իրականին մէջ ժողովուրդին դէմ կ'երթային:

90. ական թուականներու նարոդնիկները իրականին մէջ չատենց հրաժարած էին ցարական կառավարութեան դէմ ոնէ յեղափոխական պայքար մղելէ: Ազատական նարոդնիկները կը քարոզէին հաշտուիլ ցարական կառավարութեան հետ: «Անոնք պարզապէս կը կարծեն — կը գրէր Լենին այն ժամանակուան նարոդնիկներուն մասին —, որ այդ կառավարութեանէն լաւ ու որքան կարելի է սիրալիր կերպով եթէ խնդրեն, անկա կրնայ ամէն ինչ լաւ կարգադրել» (Լենին. 2. Ա., էջ 161, ռուս հրատ):

90. ական թուականներու նարոդնիկները այժ կը գոցէին դիւզի չքաւոր դրութեան վրայ, գիւղին մէջ տեղի ունեցող դասակարգային պայքարին վրայ, կուսակութեան կողմէ չքաւորութեան չափազործման վրայ և կը գովաբանէին կուսակալին՝ անասութիւններու զարգացումը: Անոնք իրականին մէջ հանդէս կուգային որպէս կուսակութեան չափերուն արտայայտիչներ:

Միեւնոյն ժամանակ նարոդնիկները իրենց թերթերուն մէջ կը հալածէին մարքսիստները: Ռուսական մարքսիստներուն հայեանքները գիտակցաբար աղաւաղելով և սխալ շարադրելով, նարոդնիկները կը հաւատացնէին որ, իբր թէ մարքսիստները գիւղին քայքայումը կը ցանկան, իբր թէ մարքսիստները լարաքանչիւր մուսիկէլ պործա-

րանային կաթսայի մէջ եփել» կը փափաքէին: Նարոդնիկական այս կեղծաւոր քննադատութիւնը մերկացնելով, Լենին ցոյց տուաւ, որ խնդիրը մարքսիստներու ճշմարտութիւնները չեն, այլ Ռուսաստանի մէջ կապիտալիզմի զարգացման իրական ընթացքը, երբ պրոլետարիատի քանակը անխուսափելիօրէն կ'աւելնայ: Բայց պրոլետարիատը կապիտալիստական կարգերուն գերեզմանափորը պիտի հանդիսանայ:

Լենին ցոյց տուաւ, որ ժողովուրդին իսկական բարեկամները, որոնք կը ցանկան կապիտալիստական և կալուածատիրական ճնշումը ոչնչացնել, կը հանդիսանան ոչ թէ նարոդնիկները, այլ մարքսիստները:

Լենին իր «Որոնք են ժողովուրդի բարեկամները» գրքին մէջ առաջին անգամ յատուկ նետեց բանուորներու և գիւղացիներու յեղափոխական դաշինքի գաղափարը. այդ դաշինքը դիտելով որպէս ցարիզմի, կալուածատէրերու, բուրժուազիայի ապաւիտան գլխաւոր միջոց:

Այդ ժամանակաշրջանի իր չարք մը աշխատութիւններուն մէջ Լենին քննադատութեան կ'ենթարկէր նարոդնիկներու քաղաքական պայքարի այն միջոցները, որոնցմէ կ'օգտուէր նարոդնիկներու հիմնական խումբը՝ նարոդովյեցները, իսկ սւելյի ուչ՝ նարոդնիկներուն շարունակողները — էսէրները, մանաւանդ անհատական տեոորի տակաւիկան: Լենին այդ տակաւիկան յեղափոխական շարժման համար փաստակար կը համարէր, որովհետեւ անկա մասսաներու պայքարը կը նենգափնխէր անհատ հերոսներու պայքարով: Այդ կը նշանակէր՝ թերահաւատութիւն ժողովուրդական յեղափոխական շարժումին հանդէպ:

«Որոնք են ժողովուրդին բարեկամները» գրքին մէջ Լենին կը նշէր ռուսական մարքսիստներուն հիմնական խնդիրները: Լենինի կարծիքով, ռուսական մարքսիստները անջատ—անջատ մարքսիստական խմբակներէն պէտք է նախ և առաջ կազմակերպէին միասնական սոցիալիստական բանուորական կուսակցութիւն: Անկէ յետոյ Լենին կը մատնանչէր, որ այդ բանուոր գասակարգը, գիւղացիութեան հետ դաշինք կնքած՝ կը ապաւիտ ցարական ինքնակալութիւնը, որմէ յետոյ ռուսական պրոլետարիատը, աշխատաւոր և չահագործուող մասսաներուն հետ դաշն կնքած, ուրիշ երկիրներու պրոլետարիատին հետ կողք—կողքի, բացայայտ քաղաքական պայքարի ուղիղ համբով կ'երթայ դէպի կոմունիստական յաղթական յե-

Յեղատիօխական—պրոպականտիստական մեծ զեր խաղացող այս ձեւական ակտին (գործ, գէպ) մէջ էր Ռ.Ս.Դ.Բ.Կ. Ս. համագումարին նշանակութիւնը:

Սակայն, չնայած կայացած Ա. Համագումարին, իրականին մէջ մարքսիստական սոցեալ դեմոկրատական կուսակցութիւնը Ռուսաստանի մէջ ստեղծուած էր տակաւին: Համագումարը չի յաջողեցաւ մարքսիստական առանձին խմբակներն ու կազմակերպութիւնները միաւորել և կազմակերպականօրէն իրարու կապել: Տեղական կազմակերպութիւններու աշխատանքին մէջ տակաւին միասնական գիծ չկար, չկար կուսակցութեան ծրագիր, կուսակցութեան կանոնագիր, չկար կեդրոնացեալ միակ ղեկավարութիւն:

Այդ և շարք մը ուրիշ պատճառներով տեղական կազմակերպութիւններուն մէջ գաղափարական տարբերացիութիւնը սկսաւ մեծնալ, իսկ այս հանգամանքը բարեպաշտ պայմաններ ստեղծեց բանուորական շարժման մէջ պատեհապաշտական հոսանքին— «Էկոնոմիզմին» ուժեղանալուն համար:

Տարբերացիութիւնը յաղթահարելու, պատեհապաշտական տատանումները յաղթելու համար և Ռուսաստանի սոցեալ-դեմոկրատական բանուորական կուսակցութեան կազմուիլը նախապատրաստելու համար պէտք եղաւ Լենինի և անոր կազմակերպած «Խաբրա» (կայծ) լրագրին միջանի տարեւայ լարուած աշխատանքը:

5. — ԼԵՆԻՆԻ ՊԼԹՔՈՐԸ ԵՒՆՈՒՈՄԻԶՄԻՆ ԴԷՄ. ԼԵՆԻՆԵԱՆ ԵՒՍՔՐԱՆ ԼՐԱԳՐԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ԿԱԼԸ:

Ռ.Ս.Դ.Բ.Կ. Ս. համագումարին Լենին ներկայ չէր: Այդ ժամանակ ան կը գտնուէր աքսորի մէջ՝ Սիպէրիա, Շուշենկոյէ գիւղին մէջ, ուր ան երկար ժամանակ պետեսպուրկի բանտը մնալէ յետոյ, քշուած էր ցարազան կսռվարութեան կողմէ, «Պայքարի միութեան» գործով զբաղած ըլլալուն համար:

Բայց աքսորավայրին մէջ ալ Լենին կը շարունակէր զբաղիլ յեղափոխական աշխատանքով: Աքսորավայրին մէջ Լենին վերջացուց «Կապիտալիզմի զարգացումը Ռուսաստանի մէջ» գիտական կարեւոր ազդոյն աշխատութիւնը, որու շնորհիւ աւարտեցաւ նարոյնիկութեան

նոյնպէս այդպեղ զրեց նաև Ռուսական սոցեալ դեմոկրատներու խընդիրները: Երբեք չէր:

Հակառակ անոր, որ Լենին կտրուալ էր յեղափոխական գործնական անմիջական աշխատանքէն, այնուամենայնիւ անկա կըցած էր որոշ կապեր պահպանել գործնական աշխատանք տանողներու հետ, կը թղթակցէր անոնց հետ, հարցումներ կ'ընէր, խորհուրդներ կուտար անոնց: Այդ ժամանակ Լենինն առանձնապէս զբաղեցնող հարցը, «Էկոնոմիստներու» հարցն էր: Անկա ուրիշ ունէ մէկէ աւելի լաւ կը հասկնար որ «Էկոնոմիզմը» համաձայնողականութեան, պատեհապաշտութեան հիմնական ըջիջ էր, որ «Էկոնոմիզմի» յաղթանակը բանուորական շարժման մէջ պիտի նշանակէ պրոլետարիատի յեղափոխական շարժման վեցում, մարքսիզմի պարտութիւն:

Եւ Լենին «Էկոնոմիստները» ջախջախելու սկսաւ, անոնց երեւման առաջին օրերէն սկսեալ:

«Էկոնոմիստները» կը պնդէին, որ բանուորները միայն տընտեսական պայքար պէտք է մղեն, իսկ քաղաքական պայքարի հարցին գալով, այդ պայքարը պէտք է մղէ ազատական բուրժուազիան, որուն պէտք է աջակցին բանուորները «Էկոնոմիստներու» այսպիսի քարոզները Լենին կը նկատէր՝ մարքսիզմի ուրացումը, բանուոր գասակարգի ինքնուրոյն քաղաքական կուսակցութիւն ունենալու անհրաժեշտութեան մխտում և բանուոր գասակարգը բուրժուազիայի քաղաքական մէկ յաւելումը դարձնելու փորձ:

1899 թուականին «Էկոնոմիստներու» խումբ մը (Պրոկոպովիչ, Կուսկովա և ուրիշներ, որոնք յետոյ կաղեւներ դարձան) լոյս ընծայեց իր մանիֆէստը: Անոնք յեղափոխական մարքսիզմի դէմ ելան և կը պահանջէին հրաժարիլ պրոլետարիատի ինքնուրոյն քաղաքական կուսակցութիւն ստեղծելէ, հրաժարիլ բանուոր գասակարգի ինքնուրոյն քաղաքական պահանջներէն: «Էկոնոմիստները» կը նկատէին, որ քաղաքական պայքարը ազատական բուրժուազիայի գործն է, գալով բանուորներուն, գործատէրներուն դէմ անտեսական պայքար մղելն ալ բաւական է անոնց:

Այդ պատեհապաշտական փաստաթուղթին ծանօթանալով, Լենին մօտիկ վայրերու մէջ գտնուող մարքսիստ քաղաքական աքսորեալներու հետ խորհրդակցական ժողով մը գումարեց, և Լենինի զըլխաւորութեամբ 17 ընկերներ՝ մերկացնող խիստ բողոք մը խմբազերեցին «Էկոնոմիստներու» հայեացքներուն դէմ:

Այդ բողոքը, զոր Լենին գրած էր, տարածուեցաւ ամբողջ Ռուսաստանի մարքսիստական կազմակերպութիւններուն մէջ և հրակայական նշանակութիւն ունեցաւ մարքսիստական միաբն և մարքսիստական կուսակցութիւնը Ռուսաստանի մէջ զարգացնելու համար:

Ռուսական «Էկոնոմիստները» կը քարոզէին այն նոյն հայ-

կ'աճէր արդիւնաբերական պրոդետարիատին քանակը 80-ական թը-
ւականներու կէսերէն բանուոր դասակարգը ռաք դրաւ կազմակեր-
պուած պայքարի ուղիին, կազմակերպուած զործագութիւններու ձե-
ւով մասսայական ելոյթներ ունենալու ուղիին մէջ: Բայց մարքսիս-
տական խմբակներն ու խումբերը կ'զբաղէին միայն բրոպականաով,
չէին ըմբռներ բանուոր դասակարգին մէջ զանգուածային ադիա-
ցիայի սնցնելուն նպատակաշարժար ըլլալը, և այս պատճառաւ ալ
սակաւին զործնական օրէն կապուած չէին բանուորական շարժման
հետ, այդ շարժումը չէին յիշկ վարեր:

Լենինի կողմէ Պետերսպուրկի ճիւղում որ դասակարգի աղատա-
գրութեան պայքարի միութեան կողմուիլը (1895 թ.), միութեան
մը որ զանգուածային ագիտացիայի սկսած բանուորներուն մէջ և կը
զեկազարէր զանգուածային գործադուլները, կը նշանակէր նոր շրջ-
ջանի մը անցիլ—զէպի զանգուածային աղիտացիա՝ բանուորական
շրջանակներու մէջ, և մարքսիզմի միացում՝ բանուորական շարժման
հետ Պետերսպուրկի ճիւղում որ դասակարգի աղատագրութեան պայ-
քարի միութեանը Ռուսաստանի մէջ յեղափոխական արդիւնատարակ
կուսակցութեան առաջին աստիճան հանդիսացաւ Պետերսպուրկի Պայ-
քարի Լիւթիսիւնէն անմիջապէս յետոյ մարքսիստներու կողմակեր-
պութիւններ ստեղծուեցան արդիւնատարական բոլոր գլխաւոր կեդ-
րոններուն ինչպէս նաեւ ծայրագաւառներուն մէջ։

1898 թուականին իրականացաւ մարքատափան սոցեալ գե-
մերատական կազմակերպութիւնները որպէս կուսակցութիւն միա-
ւորելու առաջին, թէկ անյաջող փորձը— աւելի ունեցաւ Ռ.Ս.Դ.Բ.Կ.ի
Ա. համագումարը Բաղդադ համագումարը տակաւին կուսակցու-
թիւն չստեղծեց. չկար ո՛չ ծրագիր, ո՛չ կուսակցական կանոնագիր,
ո՛չ միակ կեցրունէ մը բղխող գեկազարութիւն, գրեթէ չկար ո՛չ մէկ
կապ մարքատական առանձին խմբակներու և խումբերումիջև։

[illegible]

Միասնական քաղաքական բանուորական կուսակցութիւն ստեղծելու գլխաւոր նպատակը «Էկոնոմիստներն» էին այդ շրջանին Սոցիալիստ կուսակցութեան մէջ անհրաժեշտութիւնը կը միտէին տեսնելու Կը պաշտպանէին առանձին խումբերու անջատուածութիւնը և անաշխատութիւնը և և ճիշդ ասոնց զէմ էր որ իրենց հարուածները ուղղեցին Հինին և անոր կազմակերպած «Բարբոսն» :

Աթաբաղա՝ առաջին խիւերուն լույս տեսնելը (1900 - 1901) հան-
դիսացաւ խեւեկոյիսումնոր շրջանի մը մէջ - անջատ առջատ իււմբե-
րէն ու իւրջակներէն Ռուսաստանի միասնական սոցեալ դեմոկրատա-
կան բանուորական կուսակցութիւնը իսկապէս կազմելու շրջանին մէջ:

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ.

Ռուսաստանի սոցեալ դեմոկրատական շարժումը
կան կուսակցություն կազմալինը, կուսակցություններ
Բոլշևիկներու և Մենշևիկներու հասարածներուն երեսն
գալը:

(1901-1904 թռակառնեհրը)

1. ԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇՍՐԺՄԱՆ ՎԵՐԵԼՔԸ ՌՈՒՍՍՏԱՆԻ
ՄԷՁ 1901 - 1904 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ՝

19րդ դարուն վերջերը Եւրոպայի մէջ արդիւնաբերական արդ-
նապ մը րոճ կեցաւ։ Այդ տարեւորը չուտով ընդգրկեց նաեւ Ռուսաս-
տանը, Տադնապի տարիներու ընթացքին — 1900 - 1903 — փակուե-
ցան մօտ 3000 փոքր ու մեծ հիմնարկութիւններ։ Փողոց չպարը-
ւեցան 100,000է աւելի շահուորներ։ Ձեռնարկութիւններու մէջ
մնացած բանուորներուն օրավարձերը շատ կը կրճատուէին։ Կապի-
տալիստները այժմ ետ կ'առնէին այն աննշան զինուորները, զորս
բանուորները նախապէս կապիտալիստներէն խլած էին անտեսա-
կան յամառ դորձադուլներու միջոցաւ։

Արդիւնաբերական տագնապը, գործադրկութիւնը ո՛չ դադրեցուցին, ո՛չ ալ թուլացուցին բանուորական շարժումը, Ընդհանառաւ կը, բանուորներուն պայքարը սկսաւ աւելի ու աւելի յեղափոխական բնոյթ առնալ։ Տնտեսական գործադուլներէն սկսան աւելի քաղաքական գործադուլներու, Վերջապէս, բանուորները կ'անցնին ցոյցերու, քաղաքական պահանջներ կ'առաջագրեն, հրապարակ կը նետեն՝ «Կոռլչի» ցարական ինքնակարգութիւնը կարգաւորելու

1901 թուականին, Պետերսպուրկի, Օպուխովեան ոսպմական գործարանին մէջ ծագած Մայիսի մէկեան գործադուլը բանուորներուն և զօրքերուն միջեւ արիւնշայեղ ընդհարման վերածուեցան: Յարական զինեալ զօրքերու դէմ բանուորները միայն քայրեր և երկաթի կտոր-կրնային հակադրեր: Եւ իրենց յամառ գիմադրութիւնը կոտորեցաւ: Յետոյ, սկսաւ զոման դատաստանը: մօտ 800 բանուորներ ձերբաւ-կալուեցան, տնոնցմէ չտանքը բռնտերը նետուեցան և տաժանակիր աշխատանքի քշուեցան: Բայց հերոսական ռոպուխովեան պաշտպա-

նութիւնը» նշանակելի ազդեցութիւն թողոց Ռուսաստանի բան-
ւորներուն վրայ և համակրանքի ալիք մը յառաջ բերաւ բանուոր-
ներուն մէջ:

1912 թուականի մարտին տեղի կունենան Պաթումի բանուոր-
ներուն խոշոր գործադուլներն ու ցոյցերը, զոր կազմակերպած էր
Պաթումի Սոցեալ Կեմոկրատական կոմիտէն: Պաթումի ցոյցը
շարժման մէջ դրաւ Անդրկովկասի բանուորներն ու գիւղացիական
զանգուածները:

Այդ նոյն 1902 թուականին, Ռուստովի (Տոնի) մէջ տեղի ունե-
ցաւ խոշոր գործադուլ մը: Առաջին գործադուլ ընդունեցին երկաթու-
ղայիները եղան, որոնց յետոյ միացան բազմաթիւ գործարաններու
բանուորները: Գործադուլը շարժման մէջ կը գնէր բոլոր բանուոր-
ները, քաղաքէն դուրս տեղի ունեցող և քանի մը օրեր շարունակ-
ւող միթիւններուն մէջ կը հաւաքուէին մինչեւ 30 000 բանուորներ:
Այնտեղ, բարձրաձայն կի կարգացուէին սոցեալ զեմոկրատական պր-
ոնցիալ միութիւններ (յայտարարութիւններ), ձայն կ'առնէին հոեաուրներ:
Աստիկանութիւնը և կազաքները աւելորէին բանուորներու այդ բազ-
մահազար ժողովները ցրուելու և երբ ոստիկանութեան կողմէ մի քա-
նի բանուորներ սպաննուեցան, հետեւեալ օրը հսկայական ցոյց մը
կառարեցաւ՝ անոնց թաղման առթիւ: Հարեան քաղաքներէն զօր-
քեր հաւաքելով է միայն որ ցարական կառավարութիւնը կարողա-
ցաւ գործադուլը ճնշել: Ռուստովի բանուորներուն պայքարը կը զե-
կաւորէր ՌՍԴԲԿ Տոնի կոմիտէն:

Գործադուլները այ տակի մեծ թափեր առին 1903ին: Այդ թը-
ւականին հարաւի մէջ տեղի կ'առնեն զանգուածային քաղաքական
գործադուլներ, որոնք կ'ընդգրկեն Անդրկովկասը (Պաքու, Թիֆլիզ,
Պաթում) և Ուփրանիոյ խոշորագոյն քաղաքները (Սեւսա, Քիւլդ,
Նկատէրինոսլավ): Գործադուլները կը դառնան տակի և տակի յա-
մառ, կազմակերպուած: Բանուոր դասակարգի առաջուան ելոյթնե-
րէն տարբեր ըլլալով, բանուորներուն քաղաքական պայքարը գրեթէ
ամէն տեղ սկսան զեկաւարուիլ Սոցեալ — զեմոկրատական կոմիտէ-
ներու կողմէ:

Ռուսաստանի բանուոր դասակարգը ոտքի կը կանգնէր ցարա-
կան իշխանութեան դէմ յեղափոխական պայքար մղելու համար:

Բանուորական շարժումը իր ազդեցութիւնը թողոց գիւղացի-
ութեան վրայ: 1902ի դարնան ու ամառը Ուփրանիոյ մէջ (Բոլթավա-
յի և Սարքովի նահանգներուն մէջ) և Պոլտովսկի մէջ գիւղացիական

շարժում ծաւալեցաւ: Գիւղացիները կը հրդեհէին կալուածատիրա-
կան ստացուածքները, կը գրաւէին կալուածատիրական հողը, կ'ըս-
պանէին իրենց համար առելի զեմոսով պետուց (ոստիկանի և դա-
տական ու վարչական պաշտօնեայի իրաւասութիւններ ունեցող ազ-
նուական) և կալուածատէրերը (Ապստամբած գիւղացիներուն դէմ
զինուորական ուժ կը դրկէին, անոնց վրայ կը կրակէին, հարիւր-
ներով կը ձերբակալէին զանոնք, անոնց զեկաւարներն ու կազմակեր-
պիչները բանտ կը նետէին, բայց գիւղացիներուն յեղափոխական
շարժումը կը շարունակէր աճիլ:

Բանուորներուն և գիւղացիներուն յեղափոխական ելոյթները
ցոյց կուտային, որ Ռուսաստանի մէջ յեղափոխութիւնը կը հասունե-
նայ և կը մօտենայ:

Բանուորներու յեղափոխական պայքարին ազդեցութեան տակ
կ'ուժեղանայ նաեւ ուսանողական ընդիմադիր շարժումը, ի պատաս-
խան ուսանողական ցոյցներուն և գործադուլներուն՝ կառավարութիւ-
նը փակեց համալսարանները, հարիւրաւոր ուսանողներ բանտերը նե-
տեց և վերջապէս, անհնազանդ ուսանողները զինուորացիներու միջո-
ցը հնարեց: Ասոր ի պատասխան, բարձրագոյն ուսումնական բոլոր
հիմնարկութիւններուն աշակերանները ընդհանուր գործադուլ կազմա-
կերպեցին 1901 — 1902 թուականի ձմեռը: Այս գործադուլը ընդգրկեց
մինչեւ 30,000 մարդ:

Բանուորներու և գիւղացիներու յեղափոխական շարժումը,
և մանաւանդ ուսանողներուն դէմ ուղղուած խստութիւնները, յու-
ղում յառաջ բերին մինչեւ իսկ այսպէս կոչուած զեմոսովսեցու մէջ
նստած աղատական բուրժուաներն ու աղատական կալուածատէրերը
«բողոքի» ձայն բարձրացուցին իրենց ձագուկներուն, ուսանողնե-
րուն հանդէպ խստութիւններ կատարող ցարական կառավարութեան
ածայրայեղութիւններուն՝ դէմ:

Զեմսովոյի վարչութիւններն էին որ որպէս յենակէտ կը ծա-
ռայէին աղատական Զեմսովոյներուն: Զեմսովոյի վարչութիւններ կը
կոչուէին կ'աւարական տեղական օրկանները, որոնք կը անօրինէ-
ին գիւղական բնակչութեան վերաբերող զուտ տեղական գործերը
(ճամբաներ վերաշինելու, հիւանդանոցներ ու դպրոցներ կառուցա-
նելու գործերը): Աղատական կալուածատէրերը բաւական աչքառու
ղեր կը խաղային Զեմսովոյի վարչութիւններուն մէջ, Անոնք մօ-
տիկ կապեր ունէին Աղատական բուրժուաներուն հետ և գրեթէ կը
ձուլուէին անոնց հետ, որովհետեւ իրենց կալուածներուն մէջ իրենք

այ կ'սկսէին կիսաճարտափրական տնտեսութենէն անցնելու Լապիտա-
լիսականին, որպէս աւելի ձեռնառն անասութիւն։ Ազատականնե-
րու այս երկու խումբերն ալ, ի հարկէ, ցարական կառավարու-
թիւնը կը պաշտպանէին, բայց անոնք զէս էին ցարիզմի «ճայրայե-
զութիւններուն», վախճանով որ ճիշդ այդ «ճայրայեզութիւնները»
կարող են ուժեղացնել յեղափոխական շարժումը։ Վսխալով ցարիզ-
մի «ճայրայեզութիւններէն», անոնք ալ աւելի կը վախճային յե-
ղափոխութենէն։ Յարկով «ճայրայեզութիւններուն» զէմ բողոքելով,
ազատականները երկու նպատակ կը հետապնդէին. առաջին՝ ցարը
«խեղճի բելելը», երկրորդ՝ «ցարիզմէն մեծապէս զմղոն եղողը» զի-
մակ հազնիլ, ժողովուրդին վստահութիւնը չափել, յեղափոխութենէն
անջատել ժողովուրդը կամ ժողովուրդին մէկ մասը և առավել թել թու-
լացնել յեղափոխութիւնը։

Անշուշտ, Չեստովոյի—ազատական շարժումը ցարիզմի գոյու-
թեան համար սեւ վտանգաւոր բան չէր հանդիսանար, բայց այնու-
ամենայնիւ, անիկա ցոյց կուտար թէ ցարիզմի ճշմանջենական հիմ-
քերուն գոյութիւնը այնքան ալ բարեկամ չէր։

Չեստովոյի սպասական շարժումը 1902 թուականին հասցուց
«Օսովոյովսեմի» (սպասարարութիւն) բուրժուական խումբին կազմա-
կերպման, որ Ռուսաստանի սոցալայ գլխաւոր բուրժուական կու-
սակցութեան՝ Քառակնեցու կուսակցութեան կարգը հանդիսացաւ։

Տեսնելով, թէ ինչպէս լանուորական և զիջաւիական շար-
ժումը երթալով աւելի աւել հոսանքով կը աւարտուի երկրին մէջ,
ցարիզմը ձեռք չ'ոնէ բոլոր միջոցները, որպէսզի յեղափոխական
շարժումը կամ գնեցնէ Զինուորական ուժը երթալով աւելի ու աւել-
ի յաճախ կը սորոշուէր բանուորական գործադուլներուն և ցոյցե-
րուն զէմ, զնոսին ու նազային (մարակ) ցարական կառավարու-
թեան սովորական պատասխանը կը զանաւն բանուորներու և զիւ-
ղացիներու ելոյթներուն, բանտերն ու աքսորավայրերը բերնէ բերան
կը լցուին։

Աստութիւններու ուժեղացման գւեղընթաց՝ ցարական կառա-
վարութիւնը կը փոխէ ձեռք տանելու աւելի «ձիւն», խստութեան
բնոյթ չունեցող միջոցներ, որպէսզի բանուորները հեռացնէ յեղա-
փոխական շարժումէն ժանտարմներու և ոստիկաններու խնամակա-
լութեան տակ գտնուող կեղծ բանուորական կազմակերպութիւններ
ստեղծելու փորձեր կ'ըլլան։ Այդ կազմակերպութիւնները այն ժա-
մանակ կը կոչուէին «ոստիկանական սոցեալիզմի» կազմակերպու-

թիւններ կամ զուպսովեան կազմակերպութիւններ (այդ ոստի-
կանական բանուորական կազմակերպութիւնները ստեղծող ժանտար-
մայական զնդապետ Չուպսովի աղգանունով)։ Ճարական Օլուսնան
(գաղտնի ոստիկանութիւն) կ'աշխատէր իր գործակալներուն միջո-
ցաւ համոզել բանուորները թէ ցարական կառավարութիւնն ինքը
պատրաստ է օգնել լանուորներուն՝ անոնց անտեսական պահանջ-
ներուն գոհացման գործին մէջ։ «Այ ինչու» քաղաքականութեամբ
զբաղիլ, ինչու յեղափոխութիւն ընել քանի որ ցարն ինքը բան-
ուորներուն կողմն է — կ'ըսէին Չուպսովականները բանուորնե-
րուն։ Քանի մը քաղաքներու մէջ զուպսովականները ստեղծեցին
իրենց կազմակերպութիւնները։ Չուպսովեան կազմակերպութիւն-
ներու օրինակով և նոյն նպատակներով Գապոն տէրտերը 1904ին
ստեղծեց «Քեսերսպուրկի ուս Ֆապրիքա—գործարանային բան-
ուորներու ժողով» անունով կազմակերպութիւնը։

Բայց ցարական Օխրանայի կողմէ, բանուորական շարժումը
իրեն ենթարկելու փորձը վիժեցաւ։ Ճարական կառավարութիւնը ան-
կարող հանդիսացաւ այսպիսի միջոցառումներով զսպելու աճող բան-
ուորական շարժումը։ Բանուոր դասակարգի միջոցով յեղափոխական
շարժումը իր ճամբէն աւելց այդ ոստիկանական կազմակերպու-
թիւնները։

Չ. ՄԱՐԲՈՒՍԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՈՒՑՄԱՆ ԼԵ-
ՆԻՆԵԱՆ ԲԼԱՆԸ «ԷՐՈՒՈՄԻՍՏԵՐՈՒ» ՊԱՏԵՆԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ,
«ԻՄԲՐԱՆ» ՊԱՅԲԱՐԸ ԼԵՆԻՆԵԱՆ ԲԼԱՆԻ ՀԱՄԱՐ, ԼԵՆԻՆԻ ԵՒՆՉ
ԸՆԵԼ» ԳԻՐԲԸ, ՄԱՐԲՈՒՍԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱ-
ԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ։

Հակառակ Ռուսաստանի սոցեալ—դեմոկրատական կուսակցու-
թեան 1898ին տեղի ունեցած Ա. Համագումարին, որ յայտարարեց
թէ կուսակցութիւնը ձեւակերպուած է այնուամենայնիւ կուսակ-
ցութիւնը չստեղծուեցաւ։ Չկար կուսակցութեան ծրագիր ու կանո-
նադրութիւն։ Ա. Համագումարէն ընտրուած Կեդրոնական Կոմիտէն
ձերբակալուած էր և այլուս չէր վերականգնել, որովհետեւ չկար
մէկը որ վերականգնէր զայն։ Դեռ աւելին։ Ա. Համագումարէն յե-
տոյ կուսակցութեան գաղափարական տարընթացութիւնն ու կազմա-
կերպչական մանրատուածութիւնը ալ աւելի ուժեղացան։

Եթէ 1884—1894 թուականները նարոդնիկութեան զէմ տար-
ւած յաղթանակի և սոցեալ—դեմոկրատիայի նախապատրաստման
ժամանակաշրջանն էին, 1894—1898 թուականներն ալ, մարքսիստա-

կան առանձին կազմակերպութիւններէն սոցեայ զեմոկրատական միակ կուսակցութիւն ստեղծելու, ճիշդ է թէ անյաջող, փորձի մասնակաշարժանը եղան, իսկ 1898 թուականէն յետոյ եկող մասնա կաշարժանը կուսակցութեան մէջ գաղափարական և կազմակերպչական խառնաշփոթութեան ուժեղացման ժամանակաշրջանը դարձաւ։ Նա-
րոշնիկութեան գէժ մարքսիզմի տարած յաղթանակը և բանուոր դա-
սակարգի յեղափոխական ելոյթները որոնք մարքսիստներու արդա-
րացի ըլլալը ցոյց տուին մարքսիզմի նկատմամբ յեղափոխական և
բիտաւարութեան ունեցած համակրանքը ուժեղացուելուն։ Մարքսիզմը
մասնա դարձաւ ևս ասիկա առաջնորդեց ալ ի բանին, որ մարքսիստա-
կան կազմակերպութիւններէն ներս հեղեղի պէս թափուեցան յեղա-
փոխական բիտաւարութեան ամբողջ մասնուորական մասսաները,
որոնք թէորիայի մէջ թոյլ կազմակերպչական քաղաքական տեսա-
կէտէն անփորձ էին և մարքսիզմի մասին ունէին աղտոտ, մեծ մա-
սամբ անճիշդ պատկերացում՝ զոր քաղաք էին ճշկեալ Մանքսիստ-
ներուն պատեհապաշտական խորժանքներէն որոնցմով լեցուած էր
մամուլը։ Այս համաժամանակը ստալնորդեք մարքսիստական կազմակեր-
պութիւններու թ որիական և քաղաքական մակարդակին իջեցման,
անոնց մէջ «Լեկայ Մարքսիստական» պատեհապաշտական արամա-
ղըրութեանց ներմուծուելուն, գաղափարական տարբերացութեան,
քաղաքական տատանումներու և կազմակերպչական խառնաշփո-
թութեան ուժեղացման։

Բանուորական շարժման վերելքին աճումը և յեղափոխու-
թեան ակնյայտ մօտիկութիւնը կը պահանջէին ստեղծել բանուոր
դասակարգի միակ միասնական կեդրոնացուած կուսակցութիւն մը,
որ ընդունակ ըլլար յեղափոխական շարժումը ղեկավարելու։ Բայց
կուսակցութեան տեղական օրկաններուն, տեղական կոմիտէներուն,
խումբերուն ու խմբակներուն դրոյթիւնն այն աստիճան աննախան-
ձելի էր, իսկ անոնց կազմակերպչական անջատուածութիւնն ու գա-
ղափարական տարաձայնութիւնը այնքան մեծ, որ այդպիսի կու-
սակցութիւն մը ստեղծելու խնդիրը անասելի գոնարութիւններ կը
ներկայարնէր։

Դժուարութիւնները կը կայանային ոչ միայն այն բանին մէջ,
որ պէտք էր կուսակցութիւնը կառուցել ցարիզմի դատան հալածանք-
ներուն կրակին տակ, ցարիզմ, որ կազմակերպութեանց շարքերէն
չարունակ կը խլէր լուսագոյն աշխատողներն ու զանոնք կը նետէր
աքաւորավայրերը, բանասերը և առժանակրութեան մէջ։ Դժուարու-

թիւները կը կայանային նաև այն բանին մէջ, որ տեղական կոմի-
տէներուն և անոնց աշխատողներուն նշանակելի մէկ մասը իր տեղա-
կան մանր-բրաթիք աշխատանքէն զատ ուրիշ ոչինչ կը հասկնար, չէ՞ք
հասկնար կուսակցութեան կազմակերպչական և գաղափարական մի-
ասնականութեան բացակայութեան շնորհ, անիկա ընտելացած էր
կուսակցութեան մանրաշուծութեան, կուսակցութեան մէջ տիրող
գաղափարական խառնաշփոթութեան, և կը կարծէր թէ կարելի է
եօլա զնալ առանց միասնական կեդրոնացեալ կուսակցութեան։

Կեդրոնական կուսակցութիւն մը ստեղծելու համար պէտք էր
յաղթահարել տեղական օրկաններու այդ յետաձգեցութիւնը, զան-
գաղաչարժութիւնն ու նեղ բարձրիկը (գործնականութիւն)։

Բայց տակաւին ասիկա չէր բոլորը։ Կուսակցութեան մէջ դո-
յութիւն ունէր բաւական քաղմամարդ խումբ մը, որ ունէր իր մա-
մուլի օրհանդէսը, Ռապոչեի միւրը (բանուորական մտածում),
Ռուսիոյ մէջ և Ռապոչեի քիւր (բանուորական գաղ) արտասահմա-
նի մէջ։ Այդ խումբը թէորիապէս կ'արդարացնէր կազմակերպչա-
կան մանրաշուծութիւնն ու գաղափարական տարբերացութիւնը
կուսակցութեան մէջ, յաճախ նոյնիսկ կը գովարանէր զանոնք և կը
կարծէր որ բանուոր դասակարգի միասնական կեդրոնացեալ քաղա-
քական կուսակցութեան ստեղծումը անպէտք ու մտացածին խնդիր
մըն է։

«Էքզոնոմիստներն» ու անոնց հետեւողներն էին ասոնք։

Պրոլետարիատի միասնական քաղաքական կուսակցութիւն մը
ստեղծելու համար պէտք էր նախ և առաջ յաղթել «Էքզոնոմիստնե-
րուն»։

Ահա այդ խնդիրները լուծելու և բանուոր դասակարգի կու-
սակցութիւնը կառուցելու ձեռնարկեց Լենին։

Այն հարցին վերաբերմամբ, թէ ուրիշ՝ սկսելու է բանուոր
դասակարգի միասնական կուսակցութեան կառուցումը, տարրեր կար-
ծիքներ գոյութիւն ունէին։ Ոմանք կը կարծէին որ կուսակցութեան
կառուցումը պէտք է սկսիլ հրաւիրելով կուսակցութեան Բ. Համա-
գումարը, որ միաւորէր տեղական կազմակերպութիւնները և և կու-
սակցութիւն ստեղծէր։ Լենին զէժէր նման տեսակէտի մը։ Ան կը
զտնէր որ համագումարը հրաւիրելէ առաջ պէտք էր պարզել կու-
սակցութեան նպատակներուն և պարտականութիւններուն հարցը,
պէտք էր գիտնալ թէ ինչպիսի կուսակցութիւն կ'ուղենք կառու-
ցել, պէտք էր գաղափարականօրէն սահմանադատուիլ «Էքզոնոմիստ-

ներէն», պէտք էր ազնուօրէն ու բացայայտօրէն լռել կուսակցու-
թեան, որ կուսակցութեանց նպատակներուն ու պարտականու-
թեանց մասին գոյութիւն ունին երկու տարբեր կարծիքներ — ճշգրտման-
ներու կարծիքը և յեղափոխական սոցեալ — դեմոկրատներու կարծիքը
պէտք էր յեղափոխական սոցեալ դեմոկրատներու ի նպատակայն բը-
րոքականօր մղել՝ ճիշդ այնպէս ինչպէս կը մղեն ճշգրտմանները
իրենց տպագիր օրկաններուն մէջ իրենց հայեացքներուն ի նպատակ
տեղական կազմակերպութիւններուն հետաւորութիւն պէտք էր առլ
որպէսզի գիտակից ընտրութիւն մը կատարեն այս երկու հոսանք-
ներուն միջեւ, — և միայն ասկէ յետոյ, երբ այս նախնական աշ-
հրածոն աշխատանքը կատարուած ըլլայ, կարելի կ'ըլլայ կու-
սակցութեան համագումարը հրաւիրել:

Լեւոն, ուղղակի կ'ըսէր. —

«Նախ քան թով թովի պարը, և քով թովի պարու համար, անհրաժեշտ է նախ վճռահանապէս ու որոշս կրօնէն սահմանադասուիլ» (Լենին Հ. Դ. էջ 378):

Այս պատճառաւ Լենին կը գտնէր թէ բանուոր դասակարգի քաղաքական կուսակցութիւն կառուցելու համար պէտք է սկսիլ կադ-
մակերպելու համառոտ սկիւն մարտական քաղաքական այնչափ օր-
կան (յրագիր) մը որ բրորականաւ ու ազիտացիա մը պէ՛տք յեղափոխական
տոցեալ—զեմոկրատիայի հայեացքներուն ի նպաստ, — թէ այդպիսի
յրագրի մը հիմնումը պէտք է ըլլայ կուսակցութեան կառուցման ա-
ռաջին քայլը:

Իր «Ուերկէ՝ սկսիլ» յայտնի յօդուածին մէջ Լենինն կ'ուրուագըծէր կուսակցութեան կառուցման ճշգրիտ բլանը, զոր յետոյ զարգացուեցաւ անոր «Ի՞նչ ընել» հոշակաւոր գրքին մէջ:

«Մեր կարծիքով — կ'ըսէր Լենինն իր այդ յօդուածին մէջ —, մեր գործունէութեան մեկնակէտը, քաղաքացուած կազմակերպութեան ստեղծման համար առնուող առաջին գործնական քայլը, վերջապէս, այն հիմնական թելը որմէ բռնելով մենք կը կարողանանք սոցիալօրէն զարգացնել, խորացնել ու բնագործակել այդ կազմակերպութիւնը, — պէտք է ըլլայ համառոտսական քաղաքական լրագիր մը... Առանց այդ լրագրին անհնարին է սկզբունքային տեսակէտով կայուն և բաղ-մակողմանի բրոքսականտի և ապիսաքիսայի այն սխառմաթիկ մղումը, զոր սոցեալ — դեմոկրատիայի մշտական և գլխաւոր խնդիրը կը կազ-մէ ընդհանրապէս, իսկ ներկայիս, երբ քաղաքականութեան ու սոց-եալիզմի հարցերուն հանդէպ բնակչութեան աւելի լայն խաւերուն

մէջ հետաքրքրութիւն արթնցեր է, ա. իր կազմէ մասնաւորապէս
կենսական խնդիր մը (նոյն տեղ, էջ 110)

փորձին, կազմակերպչական հրմամբներն և ցարական ոստիկանութեան զէմ պայքարելու արուեստին, ոստիկանութենէն, թաղնութեան արուեստին անհրաժեշտ նուազագոյն գիտելիքներուն և բ) կուսակցութեան շուրջը հաւաքուած կազմակերպութիւններու լայն ցանցէ մը. հարկուր հաղորդուող աշխատակարարներու համակարանքն ու աշակցութիւնը վայելող կուսակցականներու մեծաթիւ զանգուածէ մը:

«Եւս կը պնդեմ, — կը գրէր Լենին. — որ (1) ոչ մէկ յեղափոխական շարժում չի կրնար հաստատուել ըլլալ, առանց զեկամարներու կայուն և յաջողականութիւն պահպանող կազմակերպութեան, (2) որ, ինչքան աւելի լայն ըլլայ պայքարի մէջ տարերայնօրէն ներգրքաւորող մասսան . . այնքան աւելի ստիպողական է այդպիսի կազմակերպութեան մը անհրաժեշտութիւնը և այնքան աւելի դիմացկուն պէտք է ըլլայ այդ կազմակերպութիւնը . . (3) որ այդպիսի կազմակերպութիւն մը պէտք է կազմուած ըլլայ գլխաւորապէս այնպիսի մարդոցմէ, որոնք բռնեկութեամբ կը զբաղուին յեղափոխական գործունէութեամբ. (4) որ ինքնակալական երկրի մը մէջ, որքան աւելի նեղցնենք եման կազմակերպութեան մը անդամներուն կազմը — այն աստիճան որ անոր մասնակցին միայն այնպիսի անյամներ որոնք բռնեկութեամբ կերպով զբաղուին յեղափոխական գործունէութեամբ և ստացած ըլլան՝ քաղաքական ոստիկանութեան զէմ մղուող պայքարի արուեստին մէջ բռնեկութեամբ պատրաստութիւն, այնքան աւելի դժուար կ'ըլլայ եման կազմակերպութիւն մը «որսալ» և (5) այնքան աւելի լայն կ'ըլլայ թէ՛ բանուոր դասակարգի և թէ՛ հասարակութեան միջոցներէն առնուած անձնութեան կազմը, որոնք հնարաւորութիւն կ'ունենան շարժման մասնակցելու և անոմ մէջ աւելի գործօն կերպով աշխատելու (Լենին չ. Դ. էջ 456):

Դարով ստեղծուող կուսակցութեան բնոյթին և բանուոր դասակարգի նկատմամբ անոր ունենալիք դերին, ինչպէս նաև կուսակցութեան նպատակներուն ու խնդիրներուն, Լենին կը նկատէր, որ կուսակցութիւնը պէտք է ըլլայ բանուոր դասակարգին առաջաւոր ջոկատը, որ ան պէտք է ըլլայ բանուորական շարժման զեկամար ուժը, որ պէտք է միաւորէ և ուղղութիւն տայ պրոլետարիատի դասակարգային պայքարին: Կուսակցութեան վերջնական նպատակն է կապիտալիզմի տապալումը և սոցիալիզմի հաստատումը: Մերձաւորագոյն նպատակը — ցարիզմի տապալումը և դեմոկրատիկ կարգերու հաստատումը: Եւ քանի որ կապիտալիզմի տապալումը անհնար

րին է առանց նախապէս ցարիզմը տապալելու, ուրեմն ներկայիս կուսակցութեան գլխաւոր խնդիրն է, բանուոր դասակարգը ոտքի հանել, ամբողջ ժողովուրդը ոտքի հանել պայքարելու համար ցարիզմի զէմ, ժողովրդական յեղափոխական շարժումը. ծաւալել ցարիզմի զէմ և տապալել ցարիզմը՝ որպէս սոցիալիզմի ճամբուն վրայ գտնուող առաջին և լուրջ արգելք:

«Պատմութիւնն այժմ մեր առջեւ դրած է, — կ'ըսէր Լենին, — մերձաւորագոյն խնդիր մը որ ամբողջովն անհրաժեշտ էր հանդիսանայ, ունէ այլ երկրի պրոլետարիատին առջեւ մեծաւորագոյն խնդիրներէն: Ոյդ խնդրին իրականացումը, ոչ միայն եւրոպական, այլ նաև (կրնանք չիմա ըսել) ասիական յեղափոխութեան ամենահնդօր տեղիներն խոր սովորութիւններով պրոլետարիատը կը դարձնէ միջազգային յեղափոխական պրոլետարիատին յառաջապահը» (Նոյն տեղ, էջ 382):

Եւ յետոյ.

«Պէտք չէ մոռնանք որ մասնակի պահանջներու համար կառավարութեան զէմ մղուող պայքարը, հասնակի զիջումներու նուաճումը, հակառակորդին հետ կատարուած մանր ընդհարումներ են միայն, առոնք նախադիրքերու վրայ մղուող փոքր կռիւներ են միայն, իսկ վճռական կռիւը տակաւին պիտի գայ: Մեր առջեւ իր ամբողջ ուժով կանգնած է հակառակորդին ամբողջ, որմէ մեր վրայ ռումբերու և գնդակներու տարափ կը տեղայ՝ մեզմէ խլելով մեր լաւագոյն մարտիկները: Մենք պէտք է զբաւենք այդ ամբողջը, և կը գրաւենք զայն, եթէ արթնցող պրոլետարիատի բոլոր ուժերը միացնենք ուսական յեղափոխականներուն բոլոր ուժերուն և զայն դարձնենք մէկ կուսակցութիւն որ համախմբէ այն ամէն ինչ, որ Ռուսաստանի մէջ կենդանի է ու ազնիւ: Եւ միայն այն ժամանակ կը կատարուի ուս բանուոր յեղափոխական Պիտր Սիլեքսեյեւի մեծ մարգարէութիւնը. «Կը բարձրանայ միլիոնաւոր բանուոր մարդոց մկանուտ ձեռքը, և զինուորներու սուրներով պաշտպանուած բռնակալութեան ձեռքը մոխրի պէս օդը կը ցնդի» (Նոյն տեղ, էջ 59):

Ոչ ոք չի ցարական — ինքնակալական Ռուսաստանի պայմաններուն մէջ բանուոր դասակարգի կուսակցութիւն ստեղծելու լենինեան բլանը:

«Էքզոնոմիստները» չուշացան կրակ բանալու լենինեան բլանին զէմ:

«Էքզոնոմիստները» կը պնդէին, որ ցարիզմի զէմ մղուող ընդ-

հանուր քաղաքական պայքարը բոլոր դասակարգերու գործն է, և ամենէն առաջ բարձրագոյնի գործը, ուստի անիկա լուրջ շահագործութիւն մը չի ներկայացնէր բանուոր դասակարգին համար, որովհետեւ բանուորներուն համար գլխաւոր շահագործութիւնը կը կայանայ գործատէրերուն դէմ աշխատավարձի բարձրացման, աշխատանքի պայմաններուն բարելաւման, և այլ բաներու համար մղուող անանասական պայքարին մէջ։ Ուստի սոցեալ գեմոկրատները իրենց գլխաւոր մերձակայութեան խնդիրը պէտք է համարեն ոչ թէ քաղաքական պայքարը ցարիզմի դէմ, ո՛չ թէ ցարիզմի տապալումը, այլ «գործատէրերու և կառավարութեան դէմ բանուորներու մղելիք պայքարին» կազմակերպումը կառավարութեան դէմ անտեսական պայքար ըսելով անոնք կը հասկնային ֆապրիքա գործարանային օրէնսդրութեան բարելաւման համար մղուելիք պայքարը։ «Էքզոնոմիստները կը վստահեցնէին որ այս ձեւով կարելի կ'ըլլար «անտեսական պայքարին իսկ տալ քաղաքական ընդթիւն»։

«Էքզոնոմիստները» այսեւ չէին համարձակէր պաշտօնապէս առարկել բանուոր դասակարգին համար քաղաքական կուսակցութիւն ունենալու անհրաժեշտութեան դէմ։ Բայց անոնք կը նկատէին որ կուսակցութիւնը բանուորական շարժման զեկավար ուժը պէտք չէ ըլլայ, որ անիկա պէտք չէ խառնուի բանուոր դասակարգի տարերային շարժման և մանաւանդ՝ պէտք չէ զեկավարէ այդ շարժումը, այլ հետեւի անոր, ռուսումնասիրէ զայն և դասեր քաղէ անկէ։

«Էքզոնոմիստները» կը պնդէին յետոյ թէ բանուորական շարժման մէջ գիտակից տարրին գերը, սոցիալիստական գիտակցութիւնը, սոցիալիստական թէորիան կազմակերպողի և առաջնորդողի անոր դերը աննշան է, կամ գրեթէ աննշան, թէ սոցեալ-գեմոկրատիան բանուորները պէտք չէ բարձրացնէ սոցիալիստական գիտակցութեան մակարդակին, այլ, ընդհակառակը, ինքը պէտք է համակերպի և իջնէ բանուոր դասակարգին միջին կամ նոյնիսկ յետամնաց խաւերու մակարդակին, թէ սոցեալ-գեմոկրատիան պէտք չէ բանուոր դասակարգին մէջ սոցիալիստական գիտակցութիւն արձատաւորէ, այլ պէտք է սպասէ, մինչեւ որ բանուոր դասակարգին տարերային շարժումը ինքը իր սեփական ուժերով սոցիալիստական գիտակցութիւն մշակէ։

Պայով կուսակցութեան կառուցման լենինեան կազմակերպչական ըլանին, անոնք այդ ըլանը բանութեան պէս բան մը կը համարէին տարերային շարժման վերաբերմամբ։

Լենին «Եւրոպայի սիւնակներուն մէջ, և մանաւանդ, իր հրահանգը դրժին» «Ինչ ընելուին մէջ, ցարձակեցաւ «Էքզոնոմիստներուն», այդ պատահապաշտ իրիտախայտութեան վրայ և քար քարի վրայ չի ձգեց։

1) Լենին ցոյց տուաւ, որ բանուոր դասակարգը ցարիզմի դէմ մղուող քաղաքական ընդհանուր պայքարէն չեղեցիկ և անոր պատասխանութիւնները սահմանափակել գործառնելու և կառավարութեան դէմ մղուող անտեսական պայքարով, անվտանգ ձգելով թէ՛ գործատէրերը և թէ՛ կառավարութիւնը կը նշանակէ յաւիտեական ստրկութեան մատնել բանուորներու Գործատէրերու և կառավարութեան դէմ բանուորներու մղած անտեսական պայքարը՝ բանուորական ուժը աւելի լաւ պայմաններով կապիտալիստներուն վաճառելու համար մղուող զրէտ խնդիրիստական պայքար մըն է, սակայն բանուորները կ'ուզեն պայքարիլ ոչ միայն իրենց բանուորական ուժը լաւագոյն պայմաններով գրաւատէրերուն վաճառելու համար, այլ նաեւ գրաւատիրական դրութեան իսկ ոչնչացման համար, զրութիւն մը որ զիրենք կ'ենթարկէ իրենց բանուորական ուժը կապիտալիստներուն վաճառելու և շահագործման երթարկելու անհրաժեշտութեան։ Սակայն բանուորները չեն կրնար կոսովտայիզմի դէմ պայքար ծառայել, չեն կրնար սոցիալիզմի համար պայքարիլ, քանի տակաւին բանուորային շարժման առջեւ կ'ուզուի է ցարիզմը, կապիտալիզմի պահպան շունը Ուստի, կուսակցութեան և բանուոր դասակարգի մերձակայութեան խնդիրն է՝ ճամբէն վերցնել ցարիզմը և այդպէսով ուղի բանալ դէպի սոցիալիզմ։

2) Լենին ցոյց տուաւ որ բանուորական շարժման տարերային բրոցէսը (զարգացման ընթացքը) գովարանել և կուսակցութեան ղեկավար դերը ժխտել, այդ դերը իջեցնելով արձանագրողի գերին, — կը նշանակէ քարոզել «զոչակաշնութիւն»։ Քարոզել որ կուսակցութիւնը վերածուի տարերային բրոցեսի սրճի մը, շարժման կըրուորական մէկ ուժին որ ընդունակ է միայն տարերային բրոցէսը դիտելու և յոսը ինքնաշարժ վրայ դնելու։ Այդ գիտի քարոզ մը կարող կը նշանակէ գործը հաղթել, կուսակցութեան ոչնչացման, այսինքն՝ բանուոր դասակարգը անդէն ձգել այն առան երբ անոր առջեւ կանգնած են այնպիսի ինչնամիտներ, ինչպէս ցարիզմը որ զինուորած է պայքարելու բոլոր միջոցներով, և բուրժուազիան, որ կազմակերպուած է արդիականօրէն և ունի իր կուսակցութիւնը, կուսակցութիւն մը որ

կը զեկտօրէ անոր պայքարը բանուոր դասակարգին դէմ, — կը նշանակէ դաւաճանել բանուոր դասակարգին:

3) Լենին ցոյց տուաւ, որ բանուորական շարժման տարերայնութեան առջեւ խնարհիլի ու գիտակցականութեան դերը ստորագրելը, սոցիալիստական գիտակցութեան սոցիալիստական թէորիայի գերը ստորնացնելը կը նշանակէ. նախ ծագրի ենթարկել բանուորները որոնք կը ձգտին զէպի գիտակցութիւն, այնպէս ինչպէս որ կը ձգտին պէպի լոյսը, երկրորդ՝ կուսակցութեան աչքին արժեքադրելի թէորիան, այսինքն արժէքադրելի այն զէնքը, որու շնորհիւ ան կը ճանչնայ ներկան և կը նախատեսէ սպագան և երրորդ՝ Լիովին և վերջնականապէս գլորուել պատեհապաշտութեան ճանիճին մէջ:

Առանց յեղափոխական թէորիայի, — կ'ըսէր Լենին, — չի կրնար ըլլալ նաև յեղափոխական շարժում... Յստաջաւոր թէորիայով առաջնորդուող կուսակցութիւն մը միայն միայն կրնայ կատարել յատաշտպան մարտիկի դերը» (Լենին, հատ. Ի. էջ 380):

4) Լենին ցոյց տուաւ, որ «Էքսոմիստները» երբ կը պնդեն թէ սոցիալիստական գաղափարաբանութիւնը կրնայ ծագիլ բանուոր դասակարգի տարերային շարժումէն կը խորեն բանուոր դասակարգը, որովհետեւ սոցիալիստական գաղափարաբանութիւնը իրականին մէջ ծագում կ'առնէ ոչ թէ տարերային շարժումէն, այլ գիտութեանէն, «Էքսոմիստները» միտելով բանուոր դասակարգին մէջ սոցիալիստական գիտակցութիւն մտնելու անհրաժեշտութիւնը, — առաջին իսկ կը յարգեն բուրժուական գաղափարաբանութեան ճամբան, կը գիւրացնեն անոր ներթափանցումը անոր արժատար որումը բանուոր դասակարգին մէջ, — նետեալս կը թաղեն բանուորական շարժումը սոցիալիզմի նախ միացնելու իսկալը, կ'օգնեն բուրժուազիական:

«Բանուորական շարժման տարերայնութեան առջեւ կատարուող ամեն մէկ խնարհում կ'ըսէր Լենին «գիտակից տարրի» գերին սոցեալ — գեմոկրատիայի գերին ամէն մէկ նսեմացում ինքնաբերաբար կը նշանակէ, — խնդիր չէ թէ նսեմացնողը կը ցանկայ այդ բանին թէ ոչ, — բուրժուական գաղափարաբանութեան ազդեցութեան ուժեղացում բանուորներու վրայ» (Լոյն տեղ, էջ 390):

Եւ յետոյ՝

«Հարցը դրուած է մի միայն այսպէս. բուրժուական թէ սոցիալիստական գաղափարաբանութիւն: Այստեղ միջինը չկայ...

Ուստի ազդիւնաւորան գաղափարաբանութեան ամէն մէկ նսեմացում, անէն հիւստում անկէ՝ ինքնաբերաբար կը նշանակէ բուրժուական գաղափարաբանութեան ուժեղացում» (Լոյն տեղ, էջ 391—392):

5) «Էքսոմիստները» այս բոլոր սխալներուն հանրագումարը տալով, Լենին եկաւ այն եզրակացութեան, որ «Էքսոմիստները» ըր կ'ուզեն ունենալ ոչ թէ ընկերային յեղափոխութեան կուսակցութիւն, որ բանուոր դասակարգը կ'ազատագրէ կապիտալիզմէն, այլ «ընկերային բարեշրջումներու» կուսակցութիւն, անոնք կ'ենթադրեն կապիտալիզմի պահպանումը, որ այդ պատճառաւ «Էքսոմիստները» կը հանդիսանան ռեֆորմիստներ (բարեշրջականներ), որոնք կը դաւաճանեն պրոլետարիատի արժատական շահերուն:

6) Լենին ցոյց տուաւ, վերջապէս, որ «Էքսոմիստները» պատահական երեւոյթ մը չէ Ռուսաստանի մէջ, որ «Էքսոմիստները» կը հանդիսանան բանուոր դասակարգին վրայ բուրժուական ազդեցութիւնը տարածողներ, որ անոնք արեւմտաեւրոպական սոցեալ — գեմոկրատիական կուսակցութեանց մէջ առնին իրենց դաշնակիցները՝ իղէնս ռեվոլյուցիոնիստներու, իղէմս պատեհապաշտ Պերնշտայնի կողմնակիցներուն: Արեւմուտքի սոցեալ — գեմոկրատիայի չըջանակին մէջ պատեհապաշտական հոսանքը սկսաւ աւելի ու աւելի ամրապնդուիլ, հանդէս գալով Մարքսի «քննադատութեան ազատութեան» դրօշին տակ պահանջելով «Ռեվոլյուցիա» (վերադարձութիւն), այսինքն՝ Մարքսի ուսմունքի վերադարձութիւն (այստեղիւն այլ յառաջ կուգայ «Ռեվոլյուցիա» անունը, և պահանջելով նորոգել յեղափոխութեան, սոցիալիզմէն, պրոլետարիատի տիրապետութիւն: Լենին ցոյց տուաւ, որ բուրժուական «Էքսոմիստները» յեղափոխական պայքարէն պրոլետարական տիրապետութեան հրաժարուելու այդպիսի գիծ մը կը վարէին:

Ասոնք են հիմնական թէորիական այն դրոշմները զորս զարգացուցած է Լենին իր «Ինչ ընել» գրքին մէջ:

«Ինչ ընել» գրքին տարածումը առաջնորդեց այն բանին, որ անոր լոյս ընծայուելէն մէկ տարի յետոյ (ան հրատարակուած էր 1902ի Մարտին) Ռուսական սոցեալ — գեմոկրատական կուսակցութեան Բ. Համագումարի գումարման պահուն, «Էքսոմիստներ» գաղափարական գիրքէն մնացած էր անհաճոյ յիշողութիւն մը միայն, իսկ «Էքսոմիստ» կոչումը կուսակցական այն պատանք տանողներու մեծամասնութեան կողմէ սկսաւ ընդունուիլ որպէս վիրաւորանք:

Ասիկա «Էքսոմիստներ» գաղափարական լիակատար ջախջախում

Տըն էր պատեհապաշտու թեան, պոչակաւու թեան, ինքնահո ի գաւ-
ղափարականութեան ջախջախու մը:

Սակայն ասում է սահմանադրական իր Լենինի «Ինչ ընել» աշխատության Նյախևոյի բնիչը

«Ինչ ընել»ի պատմական նշանակությունը կրկնապես այն բանին մէջ, որ Լեւին, իր այդ նշանաւոր գրքին մէջ՝

1) Մարտիստական մտքի պատմութեան մէջ առաջինն էր, որ մինչեւ արմատները մերկացուց պատեհ պայտութեան պաշտօնական ակունքները, ցոյց տալով, որ առաջ կը կայանան ամենէն առաջ բանուորական շարժման տարերայնութիւնն սոցիալ խոնարհելու մէջ և բոլոր որակի շարժման մէջ սոցիալիստական գիտակցութեան զերր ստորնադնելու մէջ:

2) Վեր հանեց թէրիայի, գիտակցականութեան, կուսակցութեան նշանակութիւնը՝ որպէս բանաստեղծական տարերային շարժումը յեղափոխականացնող և զեկազարդող ուժ:

Փայլուն կերպով չինմ ուրեց մարդ թիստական չինական աշն
դրոյիւր, որ կ'ըսէ թէ մարքս'ստական կուսակցութիւնը բանուորա-
կան շարժման ժաղումն է աղիտայիցմի հետ:

4) Ուն տուաւ մարքսիստական կուսակցութեան զս զաւիարա-
կան հիմքերուն հանճարեղ մշակումը:

«Ինչ ընել» գրքին մէջ զարգացուած խէորտակաւ պայթնեալ յետադային դրուեցան թուի տիկեան կուսակցութեան պաշտարարաւոր թեան հիմքին մէջ:

Թէորիական աշխարհի հարստութիւն մը ունենալով, «Խաբար» կարող էր և իրօք այ յայն գործունէութիւն կրցաւ ծաւալել ի նպաստ կուսակցութեան կառուցման լինիւնեան ըլանին, ի նպաստ կուսակցութեան ուժերու հաւաքման, ի նպաստ կուսակցութեան ը. Համագումարին, ինպաստ յեղափոխական սոցեալ դեմոկրատիային, ընդդէմ «Էքսեռօրմալներուն», ընդդէմ բոլոր և մէկն տեսակի պատահապաշտներուն, ընդդէմ ուղիղ ինտելիտներուն:

«Լիաթրաճի կարեւորագոյն գործը կուսակցութեան ծրագրի նախագծին կառուցումն էր ինչպէս յայտնի է. բանուորական կուսակցութեան արագիւր, բանուոր դասակարգին պայքարի նպատակնե-րուն ու խնդիրներուն գիտականօրէն ձեւակերպուած համառօտ մէկ շարադրանքն է: Մրդախորը կ'որոշէ, ինչպէս պրոլետարիատի յեղա-փոխական շարժման վերջնական նպատակը, նոյնպէս նաեւ «յն պո-հանջները, որոնք համար կուսակցութիւնը կը պայքարի զեպի վերջ-

Նախան նպատակ տանող ճանապարհին վրայ: Ուստի ձրագորի նա-
խաքնին մշակումը չէր կրնար առաջնակարգ նշանակութիւն չունե-
նալ:

Մրազրի նախագիւն մշակման ժամանակ Ճիւղրաճի խմբա-
գրութեան մէջ յուրջ տարածայնութիւններ ծագեցան
Լեւոնի և Պիտանովի միջեւ, ինչպէս նաեւ խմբագրութեան
միւս անդամներուն միջեւ և Այս տարածայնութիւնները և վճեբը
քիչ մնաց որ լրակատար խզում յատմէ բերէին Լեւոնի և Պիտանովի
միջեւ և Քայց խզումը գեղայն ժամանակ տեղի չունեցաւ և Լեւոն
յաջողեցաւ այն բանին մէջ, որ ծրագրի նախագիւն մէջ մտցուեցաւ
կարեւորագոյն կէտ մը պլոյհաստիւս ախ սխչոս գլորայի մասին և
յատակոյէն մասնաւորոյց եղաւ բանուոր դասակարգի ղեկավար գերը
յեղափոխութեան մէջ:

Կուսակցության խեղճ քաղաքական աշխատակցին» (սակարարություն) հոգաբարձի պարտականություն էր հարկադրված լինել, որպեսզի մասնավորապես Լենինին արդեն այն ժամանակ կողմնակից էր հույս ազգայնացման, բայց պայքարի առաջին շրջանին անհրաժեշտ էր համարվել առաջին մղվել «ատերազմական» գիւղացիներուն վերադարձեցնելու պահանջը, այսինքն՝ այն հողերը, որ գիւղացիներուն «ազատագրման» ժամանակ կ'առանձնանային, որոնք կ'արժէր վերադարձնելու հողերէն: Հողի ազգայնացման դէմ կը կենար Պրիստանսկի:

Կուսակցութեան ծրագրին վերաբերեալ Հենինի և Գլեխանովի վճռորդ մասամբ որոշեցին ապագայ տարածայնութիւնները Բոլշեակներու և Ռենկուիներու միջեւ :

3. ԹՈՒՒՄԱՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈՆՐԱՏԱԿԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ Բ ՀՈՄԱԳՈՒՄԱՐԸ: ԾՐԱԳՐԻ ԵՒ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒՄԸ ԵՒ ՄԵԱՄԵԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ: ՀՈՄԱԴՈՒՄԱՐԻ ՏԱՐԱԶԱՅՈՒԹՅՆԵՐԸ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ՆԵԿՈՒ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՎ ԲՈԼՇԵԻԿԵԱՆ ԵՒ ՄԵՆՇԵԻՆԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒ ՆԵՐԵԱՆ ԳԱԼԸ:

Այսպէսով, լեռնեան զկղբունքներու յաղթանակը և լեռնեան կազմակերպչական բըսնին համար «Իսթրա»ի տարած յաջող պայքարը, նախաստորադասեցին այն բոլոր հիմնական պայմանները, որոնք անհրաժեշտ էին կոսակցութիւն ստեղծելու, կամ ինչպէս այն ժամանակ կ'ըսէին, իսկական կուսակցութիւն ստեղծելու համար. Ռուսաստանի սոցեալ - դեմոկրատական կազմակերպութիւններու մէջ յաղթական դուրս եկաւ իսթրայական ուղիւնքը Որով

հիմա կարելի էր կուսակցութեան Բ. համագումարը գումարել:

1903 թուականի Յուլիս 17 (30)ին բացուեցաւ ՌԻՄԻՆԿ Բ. Համագումարը: Ան գումարուեցաւ արտասահմանի մէջ. գաղտնաբար: Սկիզբնէն անոր նիստերը տեղի կ'ունենային Պրիւքսէյի մէջ: Բայց յետոյ պ'իջնիքսկան աստիկանութիւնը համագումարի պատգամաւորներէ պահանջեց Պ'ելճիքայէն հեռանալ: Այն ժամանակ համագումարը փոխադրուեցաւ Լոնտոն:

Համագումարին եկած էին ընդամենը 43 պատգամաւորներ: 25 կողմակիցութիւններէ: Իւրաքանչիւր կ'միտէ իրաւունք ունէր համագումարին ուղարկել 2. ահապատգամաւոր, բայց մէկ քանի հատը միայն մէկական պատգամաւոր զրկու էին: Այդպէսով, 43 պատգամաւորներ ունէին 51 վճռական ձայն:

Համագումարի գլխաւոր խնդիրն էր՝ ստեղծել, իսկական կուսակցութիւն, սկզբունքային ու կողմակիցական այն հիմունքներով, որոնք առաջադրուած ու մշակուած էին «Խեղճ»-ի կողմէն» (Լենին 2. Զ. էջ 164):

Համագումարին կազմը միատարր չէր: Բացայայտ «Էքզոտիստները», իրենց կրօն պարսկեան պատճառաւ, ներկայացուած չէին համագումարին մէջ: Բայց այդ ժամանակաշրջանին անոնք այնքան ճարպիկօրէն փոխւած էին իրենց մարթը, որ յաջողած էին քանի մը պատգամաւոր ներս սպրդեցնել: Իսկ զատ, Բուկիչ պատգամաւորները միայն խաբով կը տարբերէին «Էքզոտիստներէն», իրականութեան մէջ անոնք «Էքզոտիստներու» պաշտպաններն էին:

Այդպէսով, համագումարին ներկայ էին ոչ միայն «Խեղճ»-ի կողմնակիցները, այլ նաեւ անոր հակառակօրէնները: «Խեղճ»-ի կողմնակիցները 33 հոգի էին, այսինքն մոմստանութիւն: Բայց բոլոր անոնք, որոնք իրենք զիրենք խորապահաններու չարքին կը դասէին, իսկական խեղճական — լենինեաններ չէին: Պատգամաւորները բաժնուած էին քանի մը խմբաւորութիւններու: Լենինի կողմնակիցները, կամ կայուն խորայականները ունէին 24 ձայն: 9 խեղճականներ կը հետեւէին Մարթովին: Ասոնք անկայուն խեղճականներն էին: Պատգամաւորներու մէկ մասը կը տատանուէր «Խեղճ»-ի և անոր հակառակօրէններու միջեւ — այդ տատանուողները համագումարին մէջ ունէին 10 ձայն: Ասիկա կեդրոնն էր «Խեղճ»-ի բացայայտ հակառակօրէնները ունէին 8 ձայն (3 էքզոտիստ և 5 Բուկիչական): Բաւական էր որ խեղճականները պաշտպանուէին, և «Խեղճ»-ի թշնամիները կարող էին գեղափոխուիլ ևս:

նենայ:

Ասկէ կ'երեւի թէ ինչ բարդ կացութիւն մը կը տիրէր համագումարին մէջ, Լենին չափ ուժ սպասեց, որ պէտքի չ'աբրաժի յաղթանակը ապահովէ համագումարին մէջ:

Համագումարի կարեւորագոյն գործն էր կուսակցութեան ծրագրին ընդունումը: Ծրագրի քննարկման ժամանակ համագումարի պատահապաշտ մասին առարկութիւնները յառաջ բերող գլխաւոր հարցը, — պրոլետարիատի տիքագոյնային հարցն էր: Պատահապաշտները համագումարի յեղափոխական մասին հետ համաձայն չէին նաեւ ծրագրային չարք մը այլ հարցերու մէջ: Բայց անոնք վճռած էին ձեռնարկել միայն գլխաւորագէտ պրոլետարիատի տիքագոյնային հարցին մէջ, վկայակոչելով այն հանգամանքը, թէ արտասահմանի շարք մը սոցիալ դեմոկրատական կուսակցութիւնները իրենց ծրագրիներուն մէջ պրոլետարիատի տիքագոյնային վերաբերեալ կէտեր չ'ունին, թէ այդ պատճառաւ կարելի էր Ռուսաստանի սոցեալ — դեմոկրատիայի ծրագրին մէջ եւս այդ կէտը չ'ի մտնել:

Պատահապաշտները կ'առարկէին նաեւ կուսակցութեան ծրագրերին մէջ գիւղացիական հարցին վերաբերեալ պահանջներ մտնելու գէ՛մ: Այդ մարդիկը յեղափոխութիւն չէին ուզեր, ուստի անոնք կը խորչէին բանուոր դասակարգի դաշնակցէն գիւղացիութենէն, անբարեացակամ կը վերաբերուէին գիւղացիութեան հանդէպ:

Բուկիչականներն ու լենինեան սոցեալ դեմոկրատները կ'առարկէին աղքատ ինքնորոշման իրաւունքին գէ՛մ, Լենին միշտ կ'ուսուցանէր որ բանուոր դասակարգը պարտաւոր է պայքարիլ ազգային ճնշման դէմ: Երազին մէջ այս պահանջը մտնելու գէ՛մ առարկելը հաւասարադօր էր պրոլետարական միջազգայնութենէն հրաժարելու, ազգային ճնշման աջակից դառնալու առաջարկին:

Լենին ջանքախիչ հարուած հասցուց այդ բոլոր առարկութիւններուն:

Համագումարը բնութենէն «Խեղճ»-ի առաջարկած ծրագիրը:

Այդ ծրագիրը բաղկացած էր երկու մասէ՝ առաւելագոյն — ծրագրէ մը: Առաւելագոյն ծրագրին մէջ կը խօսուէր բանուոր դասակարգի կուսակցութեան ղլխաւոր խնդիրն մասին՝ սոցիալիստական յեղափոխութեան մասին, կապիտալիստներու իշխանութիւնը տապալելու, պրոլետարական տիքագոյն հաստատելու մասին: Նըւաղագոյն ծրագրին մէջ կը խօսուէր կուսակցութեան մերձաւորագոյն խնդիրներուն մասին, որոնք պիտի կիրառուին կապիտալիստա-

կան կարգերը տապալելէ իսկ առաջ, պրոփետարական տիքդադուրա հաստատելէ առաջ, այն է՝ ցարական ինքնակայութիւնը տապալելու, դեմոկրատիկ հանրապետութիւն հաստատելու, բանուորներու համար ջ մամուսյ բանուորական օր մտնելու, գիւղին մէջ ճորտատիրութեան բոլոր մնացորդները ոչնչացնելու գիւղացիներէն կալւածատէրերուն խլած հողերը (աւարեզկաները) գիւղացիներու վերադարձնելու վերաբերեալ խնդիրներու մասին:

«Աւարեզկաները» վերադարձնելու այս հանջը յետագային պոչեւիկները փոխարինեցին կալուածատիրական ամբողջ հողը բռնազբաւման ենթարկելու պահանջով:

Բ. Համագումարին մէջ ընդունուած ծրագիրը բանուոր պահարգի կուսակցութեան յեղափոխական ծրագիրն էր:

Այդ ծրագիրը իր գոյութիւնը պահպանեց մինչեւ կուսակցութեան է. համագումարը, երբ պրոփետարական յեղափոխութեան յաղթանակէն յետոյ մեր կուսակցութիւնը նոր ծրագիր ընդունեց:

Ծրագիրը ընդունելէ յետոյ Բ. Համագումարը անցաւ կուսակցութեան կանոնադրութեան նախագծի քննարկման: Ծրագրին ընդունելով և կուսակցութեան գաղափարական միասնորման համար հիմքեր ստեղծելով համագումարը պէտք է ընդունէր նաև կուսակցութեան կանոնադրութիւնը, որպէսզի վերջ գնէր առայնացործակալութեան ու խմբակայնութեան, կազմակերպչական մասնատուածութեան և ամուր կարգապահութեան բացակայութեան կուսակցութեան մէջ:

Բայց եթէ ծրագրին ընդունումը համեմատաբար դիւրին անցաւ, սակայն կուսակցութեան կանոնադրութեան հարցը կոտորով վէճեր յառաջ բերաւ համագումարին մէջ: Ամենէն աւելի խիստ տարածանքութիւններ յառաջացան կանոնադրութեան առջին պարբերութեան ձեւաւորման պատճառաւ, որ կը վերաբերէր կուսակցութեան անդամակցութեան հարցին: Ո՞վ կրնայ կուսակցութեան անդամ ըլլալ, ի՞նչ կազմ պէտք է ունենայ կուսակցութիւնը կազմակերպչական տեսակէտէն ի՞նչ պէտք է ըլլայ կուսակցութիւնը՝ կազմակերպուած ամբողջութիւն մը, թէ անձեւ բան մը — առնք ինչպէն հարցերը, որոնք ծագեցան կանոնադրութեան առաջին պարբերութեան կապակցութեամբ: Պայքարի մէջ էին երկու ձեւակերպումներ — Լենինի ձեւակերպումը, զոր կը պաշտպանէին Պլեխանով և կայուն խօսքայականները, և Մարթովի ձեւակերպումը, որ կը պաշտպանուէր Ա. Կանլիտի, Ջասուլիչի, անկաշուս խօսքայականներու,

թրոցքիի և համագումարի ամբողջ բացայայտ-պատահալաշտներուն կողմէ:

Լենինի ձեւակերպումը կ'ըսէր, որ կուսակցութեան անդամ կրնան ըլլալ ամէն անոնք, որ կ'ընդունին կուսակցութեան ծրագիրը, նիւթապէս կ'աջակցին կուսակցութեան և անոր կազմակերպութիւններէն մէկուն անդամ կըլլան: Իսկ Մարթովի ձեւակերպումը կուսակցութեան անդամութեան անհրաժեշտ պայմաններ համարելով հանդերձ ծրագրի ընդունումը նիւթական աջակցութիւնը կուսակցութեան կազմակերպութիւններէն մէկուն մասնակցիլը կուսակցութեան անդամութեան պայման չէր համարեր, այնպէս կուսակցութեան անդամը կրնայ կուսակցութեան նկատելով որ կուսակցութեան անդամ ըլլալ կամ չ'ըլլալ կազմակերպութիւններէն մէկուն անդամ ըլլալ կամ չ'ըլլալ:

Լենին կուսակցութիւնը կը դիտէր որպէս կուսակցութւն ջոկատ մը, որուն անդամները ոչ թէ իրենք զիրենք կուսակցութեան մէջ կը հաշուեն, այլ կուսակցութեան մէջ կ'ընդունուին անոր կազմակերպութիւններէն մէկուն կողմէ, և հետեւաբար, կ'ենթարկուին կուսակցութեան քննիչի մին (կարգապահութեան), — մինչդեռ Մարթով կուսակցութիւնը կը դիտէր որպէս կազմակերպչական օրէն Մարթով կուսակցութիւնը կը դիտէր որպէս կազմակերպչական օրէն ջի ձեւաւորուած բան մը, որուն անդամները իրենք զիրենք կուսակցութեան մէջ կը հաշուեն, և հետեւաբար, պարտաւոր չեն սակցութեան մէջ կը հաշուեն, և հետեւաբար, կարգապահութեան ենթարկուելու, քանի որ կուսակցութեան կարգապահութեան ենթարկուելուն մէջ չեն մտնիր: Կուսակցութեան կազմակերպութիւններէն մէկուն մէջ չեն մտնիր:

Այսպէսով, Մարթովի ձեւակերպումը Լենինի ձեւակերպումէն կը տարբերէր այն բանով, որ անիկա կուսակցութեան զոնները կը տարբերէր այն բանով, որ անիկա կուսակցութեան անկաշուս լայնօրէն կը բանար ոչ — պրոփետարական անկաշուս տարրերուն առջեւ: Բուրժուա — դէմոկրատական յեղափոխութեան նախօրեակին բուրժուական մտաւորականութեան մէջ կային այնպիսի մարդիկ, որոնք ժամանակակերպութեան համակրէին յեղափոխութեան: Անոնք երբեմն — երբեմն կրնային նոյնիսկ փոքրիկ ծառայութիւններ մատուցանել կուսակցութեան: Կուսակցութեան կարգապահութեան չէին եան մէջ չէին մտնիր, կուսակցութեան անդամները չէին կատարենթարկուէր, կուսակցութեան անդամները չէին ենթարկուել ինքզինքներ, անոր հետ կապուած վտանգներուն չէին ենթարկուել ինքզինքներ, անոր հետ կապուած վտանգներուն չէին ենթարկուել կուսակցութեան անդամ համարել այդպիսի մարդիկը, կ'առաջարկէին կուսակցութեան անդամ համարել վրայ ազդելու իրաւունք և հնարաւորութիւն սակցական գործերու վրայ ազդելու իրաւունք և հնարաւորութիւն տալ անոնց: Անոնք նոյնիսկ կ'առաջարկէին իրաւունք տալ իրաւ

քանչիւր գործադուլաւորի որ կուսակցութեան անդամ «հաշուէ» ինքզինքը, հակառակ անոր որ գործադուլներուն կը մասնակցէին նաեւ ոչ—սոցիալիստներ, անիշխանականներ էսէրներ:

Այնպէս զուրս կուգար, որ միաձոյլ ու մարտական, պարզ—ու որոշ կերպով կազմակերպուած կուսակցութեան մը փոխարէն, որուն համար կը պայքարէին լենինն և լենինեան համագումարը, մարթովականները կուգէին ունենալ խայտաբղետ ու հեղհեղուկ, ոչ ձեւաւորուած կուսակցութիւն մը, որ չէր կրնար մարտական կուսակցութիւն մը ըլլալ ճիշդ այն պատճառով որ ան խայտաբղետ կ'ըլլար և չէր կրնար ամուր կարգապահութիւն ունենալ:

Անկայուն խթրակայաններու անջատուիլը կայուն խթրա—յականներէն, անոնց դաշինքը կեդրոնին հետ, ինչպէս նաեւ անոնց միանալը բացայայտ պատեհապաշտներուն հետ, այս հարցին մէջ գերակշռութիւն տուին Մարթովին: Համագումարը, 22ի դէմ 28 ձայնի մեծամասնութեամբ և մէկ ձեռնպահութեամբ ընդունեց կա—նոնադրութեան առաջին պարբերութիւնը՝ Մարթովի ձեւաւորումով:

Այն բանէն յետոյ, երբ կանոնադրութեան առաջին պարբե—րութեան խնդրին մէջ խթրայականները պառակտուեցան, պայ—քարը սուելի սրուեցաւ համագումարին մէջ: Համագումարը, որուն աշխատանքները վերջանալու վրայ էին, կը մօտենար կուսակցու—թեան ղեկավար մարմիններու՝ կուսակցութեան կեդրոնական օր—կանին (Բիւքրա) խմբագրութեան և կեդրոնական կոմիտէի ըն—տրութիւններուն: Ակայն, Համագումարը տակաւին չէր անցած, երբ տեղի ունեցան քանի մը դէպքեր, որոնք ուժեղութեամբ յարաբերու—թիւնը փոխեցին համագումարին մէջ:

Կուսակցութեան կանոնադրութեան կապակցութեամբ հա—մագումարին վիճակուեցաւ Բուլետով զբաղուելու հարցը: Բունտը կը յաւակնէր կուսակցութեան մէջ յատուկ դրութիւն ունենալու: Ան կը պահանջէր, որ զինքը ճանչնան որպէս Ռուսաստանի հրեայ բանուորներու միակ ներկայացուցիչը: Համաձայնիլ Բուլետի այս պահանջին, կը նշանակէր կուսակցական կադրականութիւններուն մէջ բանուորները բաժնել ըստ ազգային յատկանիշի, հրաժարիլ բանուոր դասակարգի միասնական դասակարգային երկրային կազ—մակերպութիւններէն: Համագումարը մերժեց բունտական կազ—մակերպական ազգայնականութիւնը: Ասոր վրայ բունտականները համագումարէն հեռացան: Համագումարէն հեռացան նաեւ երկու «Երօնոմիտներ», երբ համագումարը հրաժարեցաւ անոնց արտա—

սահմանի միութիւնը որպէս կուսակցութեան արտասահմանի ներ—կայացուցիչը ընդունելէ:

Եօթը պատեհապաշտներու համագումարէն հեռանալը ուժե—րու յարաբերութիւնը փոխեց ի նպաստ լենինեաններուն:

Կուսակցութեան կեդրոնական մարմիններու կազմի հարցը սկիզբէն ի վեր լենինի ուշադրութեան կեդրոնը կը դառնուէր: Լե—նին անհրաժեշտ կը համարէր կեդրոնական կոմիտէին մէջ մօցնել կայուն և հետեւողական յեղափոխականներ: Մարթովականները կը ձգտէին անկայուն, պատեհապաշտական տարրերու գերակշռու—թեան՝ կեդրոնական կոմիտէին մէջ: Այս հարցին մէջ համագու—մարին մեծամասնութիւնը լենինին հետեւեցաւ: Կեդրոնական կո—միտէին մէջ ընտրուեցան լենինի կողմակիցները:

Լենինի առաջարկով Բիւքրայի խմբագրութեան մէջ ընտրու—եցան լենին, Պիլանով և Մարթով: Մարթով համագումարին մէջ լեցան լենին, Պիլանով և Մարթով: Մարթով համագումարին մէջ ընտրուին ա—պահանջեց, որ Բիւքրայի խմբագրական կազմին մէջ ընտրուին ա—նոր բոլոր վեց հին խմբագիրներն ալ, որոնց մեծամասնութիւնը բաղկացած էր Մարթովի կողմակիցներից: Համագումարը մեծա—մասնութեամբ մերժեց այդ առաջարկը: Ընտրուեցաւ լենինի առա—ջարկած երեկար: Այն ատեն Մարթով յայտարարեց որ ինքը կեդ—րոնական օրկանին խմբագրական կազմին մէջ չի մտնէր:

Այսպէսով, կուսակցութեան կեդրոնական մարմիններու հար—ցին վերաբերեալ իր քուէարկութեամբ համագումարը ամրապնդեց Մարթովի կողմակիցներուն պարտութիւնը և լենինի կողմակից—ներուն յաղթանակը:

Այս ժամանակէն սկսեալ լենինի կողմակիցները, որոնք հա—մագումարին մէջ ընտրութիւններու ժամանակ ձայներու մեծամասնա—նութիւն ստացած էին, սկսան անուանուիլ բուլետիկներ մեծամասնա—կաններ), իսկ լենինի հա—առակորդները, որոնք ձայներու փոքրա—մասնութիւն ստացած էին, սկսան անուանուիլ մենչեւիկներ (փոք—րամասնականներ):

Բ. համագումարին աշխատանքներուն համագումարը ընելով, կարելի է հանգիլ հետեւեալ եզրակացութիւններուն:—

1) Համագումարը ամրապնդեց մարքսիզմի յաղթանակը «Ե—թօնոմիզմ» նկատմամբ, բացայայտ պատեհապաշտութեան նկատ—մամբ:

2) Համագումարը ընդունեց ծրագիր և կանոնադրութիւն, ըս—տեղծեց սոցեալ—դէմոկրատական կուսակցութիւնը, և այդպէսով,

չըջանակ ստեղծեց միասնական կուսակցութեան համար:

3) Համագումարը ի բաց հանեց կազմակերպչական լուրջ տարածայնութեանց գոյութիւնը, որոնց պատճառաւ կուսակցութիւնը բաժնուեցաւ երկու մասի՝ բոլշեւիկներու եւ մենշեւիկներու, որոնցմէ առաջինները կը պաշտպանէին յեղափոխական օոցեալ-դէմոկրատիայի կազմակերպչական սկզբունքները, երկրորդները կը գլորուէին կազմակերպչական հեղինակութեան ճահիճին մէջ, պատեհապաշտութեան ճահիճին մէջ:

4) Համագումարը ցոյց տուաւ, որ կուսակցութեան կողմէ արդէն ջախջախուած հին պատեհապաշտներուն տեւը, «էքօնոմիստներուն» տեղը կուսակցութեան մէջ սկսած են գրաւել նոր պատեհապաշտները—մենշեւիկները:

5) կազմակերպչական հարցերու մարզին մէջ համագումարը իր գրութեան բարձրութեան վրայ չի գտնուեցաւ, աստանու մեք ունեցաւ, երբեմն նոյնիսկ դերակշռութիւն կուտար մենշեւիկներուն որ թէեւ վերջը ան ուղղուեցաւ, բայց և այնպէս անիկա ոչ միայն չի կրցաւ մերկացնել մենշեւիկներուն պատեհապաշտութիւնը կազմակերպչական հարցերուն մէջ և կուսակցութեան մէջ զանոնք մեկուսացնել, այլ նոյնիսկ չի կրցաւ նման խնդիր մը դնել կուսակցութեան առջեւ:

Այս վերջին հանգամանքը գլխաւոր պատճառներէն մէկը հանդիսացաւ այն բանին, որ համագումարէն յետոյ բոլշեւիկներու և մենշեւիկներու միջեւ պայքարը ոչ միայն չի հանդարտեցաւ, այլ ընդհակառակը, ա՛լ աւելի սրուեցաւ:

4. Բ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ՄԵՆՇԵՎԻԿԵԱՆ ՊԵՏԵՐՈՒՆ ՊԱՌԱՆՏԻՉ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵՒՆԸ ՆԵՐՍ ՊԱՏԲԱՐԻՆ ՍՐՈՒՐԻԸ ՍԵՆՇԵՎԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԵՀԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ: ԼՆԵՆԻՆԻ «ՄԻ ՔԱՅԼ ԱՌԱՋ, ԵՐԿՈՒ ՔԱՅԼ ԵՏ» ԳԻՐՔԸ: ՄԱՐՔՍԻՍՏԱՅԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՁԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ:

Բ Համագումարէն յետոյ պայքարը ա՛լ աւելի սրուեցաւ կուսակցութեան ներս: Մենշեւիկները իրենց ամբողջ ուժով կ'աշխատէին վիժեցնել կուսակցութեան Բ. համագումարին որոշումները և գրաւել կուսակցութեան կեդրոնները: Մենշեւիկները պահանջեցին «Խաբրա» խմբագրութեան և Կենդկոմի (կեդրոնական կոմիտէ) մէջ իրենց ներկայացուցիչները մտնել այնպիսի ձեւով մը, որ խմբագ-

րութեան մէջ մեծամասնութիւն, իսկ Կենդկոմի մէջ բոլշեւիկներու հետ հաւասար թիւ ունեւ անեւ որովհետեւ այդ ուղղակի կը հակասէր Բ համագումարի որոշումներուն, բոլշեւիկները մերժեցին մենշեւիկներուն պահանջը: Այն ատեն մենշեւիկները, կուսակցութեան զաղտնի, տեղեկներ իրենց հակակուսակցական Ֆրաւսթօն (խմբակալին) կազմակերպութիւնը, որուն գլուխը կանգնած էին Մարթով, Թրոցքի, Ակսելրոտ, և ինչպէս որ գրած էր Մարթով, «ապստամբութիւն բարձրացուցին Լենինի դէմ»: Անոնք որպէս կուսակցութեան դէմ պայքարելու միջոց ընտրեցին «կուսակցական ամբողջ աշխատանքին կողմալուծումը, գործը փճացնելը, բոլորը և ամէն ինչ խանգարելը» (Լենինի արտայայտութիւնը): Անոնք բոյն դրին ռուսական սոցեալ—դէմոկրատներու «Արտասահմանեան Լիկա»ին մէջ, որուն Ծ տասներորդ մասը կը կազմէին Ռուսաստանի մէջ կատարուող աշխատանքէն կտրուած մտաւորական վտարանդիները, և սկսան այնտեղէն կրակել կուսակցութեան վրայ, Լենինի և Լենինեաններու վրայ:

Պիեխանով շատ օգնեց մենշեւիկներուն: Բ. Համագումարին մէջ Պիեխանով կը քաշէր Լենինի հետ: Թայց Բ. Համագումարէն յետոյ, անիկա թոյլ տուաւ, որ մենշեւիկները զինքը վախցնեն պատահուածի սպառնալիքով: Անիկա վճռեց ամէն գնով «աշտուիլ» մենշեւիկներուն հետ: Պիեխանովի նախկին պատեհապաշտական սրխալներուն բեռն էր որ զինքը կը քաշէր մենշեւիկներուն կողմը: Պատեհապաշտ—մենշեւիկներու նկատմամբ հաշտուողականութենէ. Պիեխանով ինքը չուտով մենշեւիկ դարձաւ: Պիեխանով պահանջեց «Խաբրա» խմբագրական կազմին մէջ մտցնել այն բոլոր մենշեւիկ խմբագիրները, զորս մերժած էր համագումարը: Լենին, ի հարկէ չէր կրնար համաձայնիլ ասոր, հետեւաբար դուրս ելաւ «Խաբրա» խմբագրութենէն, որպէսզի ամրանայ կուսակցութեան Կենդկոմին մէջ և այդ տեղէն հարուածէ պատեհապաշտները: Պիեխանով, ինքը անձնապէս, խախտելով համագումարին կամքը, ֆօպսասթօնի ձեւով «Խաբրա» խմբագրական կազմէն ներս առաւ նախկին մենշեւիկ խմբագիրները: Այդ ժամանակէն, այսինքն «Խաբրա» թիւր թիւէն սկսեալ, մենշեւիկները իրենց օրկանը դարցուցին թերթը և սկսան «Խաբրա» միջոցաւ իրենց պատեհապաշտական հայեացքները քարոզել:

Այդ ժամանակէն կուսակցութեան մէջ սկսան խօսիլ ճիճ «Խաբրա» մասին՝ որպէս լենինեան, բոլշեւիկեան «Խաբրա» և նոր

«Իսքրա»ի մասին՝ որպէս մենչեւիկեան, պատեհապաշտական «Իսքրա»ի:

«Իսքրա»ն մենչեւիկներուն ձեռքը անցնելէ յետոյ դարձաւ Լենինի, բոլշեւիկներու ղէ՛լ պայքարող օրկան մը, ամենէն առաջ կազմակերպչական հարցերու մարզին մէջ՝ մենչեւիկեան, պատեհապաշտական բրօքափանտ կատարող օրկան մը «Էքօնոմիստներու» և բունգալաններու հետ միանալով, մենչեւիկները սկսան, ինչպէս որ իրենք կ'ըսէին, «Իսքրա»ի էջերէն արշաւանք կատարել Լենինի ղէ՛մ: Պլեխանով չկրցաւ իր հաշտուողական գիրքերուն վրայ մնալ և որոշ ժամանակէ մը յետոյ, ինքն ալ միացաւ արշաւին: Եւ ըստ իրերու տրամաբանութեան ճիշդ այդպէս ալ պէտք էր որ պատահեց 04 որ կը պնդէ թէ պատեհապաշտներու հանդէպ հաշտուողականութիւն պէտք է ցոյց տալ, անիկա կը գլորուի պատեհապաշտութեան մէջ, Նոր «Իսքրա»ի էջերէն, ինչպէս առատութեան եղջիւրէն, սկսան զիմումներ և յօգուածներ տեղալ, թէ կուսակցութիւնը կազմակերպուած ամբողջութիւն մը պէտք չէ ըլլալ, թէ պէտք է ձգել որ կուսակցութեան կազմին մէջ գոյութիւն ունենան ազատ խմբակներ ու անհատներ, որոնք պարտաւոր չըլլան կուսակցական մարմիններու որոշումներուն ենթարկուելու, թէ պէտք է ձգել որ կուսակցութեան համակրող իւրաքանչիւր մտաւորական, ինչպէս նաեւ «Իւրաքանչիւր գործադուլաւոր» և «ցուցարար» կուսակցութեան անդամ յայտարարէ ինքզինքը, թէ կուսակցութեան բոլոր որոշումներուն ենթարկուելու պահանջը «ձեռնական» պիւրօքթաական» վերաբերմունք մըն է գործին հանդէպ, թէ փոքրամասնութիւնը մեծամասնութեան ենթարկելու պահանջը կը նշանակէ կուսակցութեան անդամներուն կամքը «մեքենայան» օրէն ձնելը, թէ կուսակցութեան բոլոր անդամները, թէ՛ պետերը և թէ՛ չարքային անդամները հաւասարապէս կուսակցական կարգապահութեան ենթարկելու պահանջը, կը նշանակէ «ճորտատիրական իրաւունք» սահմանել կուսակցութեան մէջ, թէ կուսակցութեան մէջ «մեղի» պէտք է ոչ թէ կեդրոնացում, այլ անիյնական «ինքնավարութիւն»՝ որ առանձին անձերուն և կուսակցական կազմակերպութիւններուն իրաւունք տալ կուսակցութեան որոշումները չի կատարելու:

Ասիկա կազմակերպչական սանձարձակութեան անգոյս պ բըրօպականտ մըն էր, կուսակցութիւնը և կուսակցական կարգապահութիւնը թույլ թողնելու, մտաւորականութեան անհատապաշտու-

թիւնը գովաբանելու, անիշխանական անկարգապահութիւնը արգարացնելու բրօպականտա մըն էր:

Մենչեւիկները բացայայտօրէն կուսակցութիւնը Բ. համագումարէն ետ կը քաշէին ղէպի կազմակերպչական մասնատուածութիւն, ղէպի խմբակայնութիւն և ղէպի տնայնագործականութիւն:

Անհրաժեշտ էր վճռական կակահարուած տալ մենչեւիկներուն:

Այդ հակահարուածը անոնց առաւ Լենին, իր «մէկ քայլ առաջ, երկու քայլ ետ» հաշակաւոր գրքին մէջ, որ լոյս տեսաւ 1904 թուականի Մայիսին:

Ահաւտիկայն հիմնական կազմակերպչական դրոյթները, զորս Լենին զբոգացուցած է այդ գրքին մէջ և որոնք յետագային դարձան բոլշեւիկեան կուսակցութեան կազմակերպչական հիմքերը:

1) Մարքսիստական կուսակցութիւնը բանուոր դասակարգին մէկ մասն է, անոր ջոկատը: Բայց բանուոր դասակարգը շատ ջոկատներ ունի, հետեւաբար բանուոր դասակարգի ամէն մէկ ջոկատը չի կրնար բանուոր դասակարգի կուսակցութիւն կոչուիլ: Կուսակցութիւնը բանուոր դասակարգի միւս ջոկատներէն կը տարբերի նախ և առաջ անով, որ անիկա բանուոր դասակարգի ոչ թէ հասարակ մէկ ջոկատն է, այլ առաջաւոր ջոկատը, գիտակից ջոկատը, մարքսիստական ջոկատը՝ զինուած հասարակական կեանքի ճանաչմամբ, հասարակական կեանքի զարգացման օրէնքներու ճանաչմամբ, դասակարգային պայքարի օրէնքներու ճանաչմամբ, և այդ պատճառաւ ընդունակ է բանուոր դասակարգը առաջնորդելու, անոր պայքարը ղեկավարելու: Որով կարելի չէ շփոթել կուսակցութիւնն ու բանուոր դասակարգը, ինչպէս կարելի չէ շփոթել մասն ու ամբողջութիւնը, չէ կարելի պահանջել որ իւրաքանչիւր գործադուլաւոր կարենայ ինքզինք անդամ յայտարարել կուսակցութեան, որովհետեւ ան որ կուսակցութիւնը կը շփոթէ դասակարգին հետ, ան կուսակցութեան գիտակցականութեան մակարդակը կիջեցնէ մինչեւ «Իւրաքանչիւր գործադուլաւորի» մակարդակին, կոչնչացնէ կուսակցութիւնը՝ որպէս բանուոր դասակարգի առաջաւոր գիտակից ջոկատ: Կուսակցութեան խնդիրը իր մակարդակը «Իւրաքանչիւր գործադուլաւորի» մակարդակին իջեցնելը չէ, այլ բանուորական մասսաները, «Իւրաքանչիւր գործադուլաւորը» կուսակցութեան մակարդակին բարձրանելն է:

«Մենք դասակարգի կուսակցութիւն ենք, — կը գրէր Լենին, և ասոր համար է որ գրեթէ ամբողջ դասակարգը (իսկ պատերազմի ժամանակ, քաղաքացիական պատերազմի դարաշրջանին՝ դասակարգին բացարձակ ամբողջութիւնը) պէտք է գործէ մեր կուսակցութեան ղեկավարութեան տակ, կարելի եղածին չափ սերտօրէն պէտք է յարի մեր կուսակցութեան: Բայ Մանիլովականութիւն (անտարբերութիւն — Մանիլով՝ կոկոյի Մեռած հոգիներ վէպին հերոսն է) «պոչականութիւն» պիտի ըլլար կարծել, թէ կապիտալիզմի օրով գրեթէ ամբողջ դասակարգը, կամ ամբողջ դասակարգը կրնայ ի վիճակի ըլլալ մինչեւ իր առաջաւոր ջոկատը, մինչեւ իր սոցեալ — ղէմօկրատական կուսակցութեան գիտակցականութեան և գործունէութեան աստիճանին բարձրանալու: Դեռեւս ոչ մէկ առաջաւոր սոցեալ ղէմօկրատ չէ տարակուսած այն մասին, որ կապիտալիզմի օրով նոյնիսկ բօմբեւիթներ (արհեստակցական) կազմակերպւոյ մը (որ աւելի նախնական, չի դարգացած չերտաւորումներու գիտակցութեան համար աւելի մատչելի է) ի վիճակի չէ զրեթէ ամբողջ կամ ամբողջ բանուոր դասակարգը ընդգրկել: Միայն մենք զմեզ խաբած կ'ըլլայինք, մեր պարտականութեանց վիթխարիութեան հանդէպ մեր աչքերը փակած կ'ըլլայինք, մեր այդ պարտականութիւնները նեղցուցած կ'ըլլայինք, — Եթէ մոռնայինք առաջաւոր ջոկատին եւ անոր յարող բոլոր զանգուածներուն տարբերութիւնը, եթէ մոռնայինք, որ առաջաւոր ջոկատին մշտական պարտականութիւնն է երթալով աւելի յայն խաւեր բաճեցանք մինչեւ այդ առաջաւոր մակարդակը» (Լենին, հատ. 2, էջ 205 — 206):

2) Կուսակցութիւնը բանուոր դասակարգին ոչ միայն առաջաւոր, գիտակից ջոկատն է, այլեւ, միեւնոյն ժամանակ՝ բանուոր դասակարգի կ'սգլ սկերպուած ջոկատը, որ իր անդամներուն համար պարտադիր կարգապահութիւն ունի: Բնախ կուսակցութեան անդամները պէտք է անպայման կուսակցութեան կազմակերպութիւններէն մէկուն անդամները ըլլան: Եթէ կուսակցութիւնը դասակարգի կազմակերպուած ջոկատը, կազմակերպութեան սխեմով (ձեւը) չըլլար, այլ հասարակ մէկ գումարը այնպիսի մարդոց, որոնք իրենք զիրենք կուսակցութեան անդամ կը յայտարարեն, բայց կուսակցութեան կազմակերպութիւններէն մէկուն մէջ չեն մտնիր, ինչ որ կը նշանակէ թէ կ'սգլ սկերպուած չեն, հետեւաբար՝ կուսակցութեան որոշումներուն եւ թարկուելու պարտաւոր չեն, — անիկա (կուսակցութիւնը) երբէք միասնական կամք չէր ունենար, անիկա եր-

բէք չէր կրնար իր անդամներուն գործունէութեան միասնականութիւնը իրականացնել, և հետեւաբար՝ անիկա հնարաւորութիւն չէր ունենար բանուոր դասակարգին պայքարը ղեկավարելու: Կուսակցութիւնը միայն այն պարագային կրնայ գործնականօրէն ղեկավարել բանուոր դասակարգին պայքարը և զայն դէպի նոյն նպատակը առաջնորդել, երբ իր բոլոր անդամները կազմակերպուած ըլլան որպէս միասնական ընդհանուր ջոկատ մը՝ որոնք իրարու կապուած ըլլան կամքի միասնութեամբ, գործունէութեան միասնութեամբ, կարգապահութեան միասնութեամբ:

Մենչեւիկներու այն առարկութիւնը, թէ այդ պարագային չատ մը մտաւորականներ, ինչպէս՝ փրօֆէսէօրներ, ուսանողներ, գործականներ և չն, կուսակցութենէն դուրս կը մնան, որովհետեւ չեն ուզեր կուսակցութեան այս կամ այն կազմակերպութեան մէջ մտնել կամ այն պատճառաւ, որ անոնք կուսակցութեան կարգապահութենէն կը նեղուին և կամ, ինչպէս Պլեխանով կ'ըսէր Բ. Համպոլտտին մէջ, այն պատճառաւ, որ «տեղական այս կամ այն կազմակերպութեան մէջ մտնելը իրենց համար ստորնացուցիչ» կը համարեն, — մենչեւիկներու այդ առարկութիւնը իրենց իսկ դէմ կը դառնայ, որովհետեւ կուսակցութեան պէտք չեն այնպիսի անդամներ որոնք կը նեղուին կուսակցութեան կարգապահութենէն և կը վախնան կուսակցական կազմակերպութեանց մէջ մտնել: Բանուորները կարգապահութենէն և կազմակերպութենէն չեն վախնար և եթէ միշտ չեն կուսակցութեան անդամ դառնալ, սիրով կը մտնեն այդ կազմակերպութիւններէն ներս: Կարգապահութենէն և կազմակերպութենէն կը վախնան անհատապաշտօրէն տրամադրուած մտաւորականները և անոնք է որ դուրս կը մնան կուսակցութենէն: Բայց ատիկա աւելի լաւ է, որովհետեւ կուսակցութիւնը կ'ազատուի անկայուն տարբերութիւններէն ինչ որ մասնաւորապէս ուժեղացած է այժմ՝ բուրժուա — ղէմօկրատական յեղափոխութեան սկիզբէն վերելքի շրջանին:

Եթէ, կը գրէր Լենին, կ'ըսեմ թէ «ուսակցութիւնը պէտք է կազմակերպութիւններու գումար մը ըլլայ (ոչ թէ թուաբանական պարզ գումար մը, այլ բովելի մը — բազմաթիւ, բազմաձիւզ գումար մը), ատով միանգամայն պարզ ու ճշգրիտ կերպով կ'արտայայտեմ ցանկութիւնս, պահանջս, որպէսզի կուսակցութիւնը՝ որպէս դասակարգի առաջաւոր ջոկատ, կարելի եղածին չափ աւելի կազմակերպուած բան մը ներկայացնէ, որպէսզի կուսակցութիւնը իր

մէջ ընդունի այնպիսի տարրեր, որոնք կը բոլլատեան գոնէ նուազա գոյն կազմակերպութիւն...» (նոյն տեղ, էջ 203):

Եւ յետոյ՝

«Մարթովի առաջարկը (բանաձեւը) խօսքով կը պաշտպանէ պրոլետարիատի լայն խաւերուն շահերը. գործնականից մէջ այդ առաջարկը (բանաձեւը) կը ծառայէ պրոլետարական կարգապահութեան խորշող բուրժուական մտաւորականութեան շահերուն: Ոչ ոք չաշխատիր ժխտելու որ մտաւորականութիւնը, իբրեւ ժամանակակից կապիտալիստական հասարակութեանց առանձին տես, ընդհանուր առմամբ և ամբողջովին կը բնորոշուի իր անհատապատկերով և կարգապահութեան ու կազմակերպութեան անընդունակութեամբ» (նոյն տեղ, էջ 212):

Եւ աւելի վերջ՝

«Պրոլետարիատը չի վախճար կազմակերպութեան և կարգապահութեան պրոլետարիատը չի ջանար, որ կազմակերպութեան մէջ մտնել չի քանկացող պարոնայք, բրոֆէսէօրներն ու գոյնճականները կուսակցութեան անդամ համարուին կազմակերպութեան հրահրութեան տակ կատարուող աշխատանքի համար... Ոչ թէ պրոլետարիատի, այլ մեր կուսակցութեան մէջ գտնուող մտաւորականներէն ոմանց քով կը պակսի կազմակերպութեան և կարգապահութեան ոգիով ինքնադաստիարակութիւնը» (Լենին, հատ 2, էջ 307):

3) Կուսակցութիւնը բանուոր դասակարգին ոչ միայն կազմակերպուած ջոկատն է, այլ անոր միւս բոլոր կազմակերպութիւններուն մէջ «կազմակերպութեան լաւագոյն ձեւն է» որ կոչուած է բանուոր դասակարգի մնացած բոլոր կազմակերպութիւնները ղեկավարելու: Կուսակցութիւնը, որպէս կազմակերպութեան լաւագոյն ձեւը, որ բաղկացած է դասակարգի լաւագոյն մարդոցմէ՝ զինուած առաջաւոր տեսութեամբ (թէօրիով), դասակարգային պայքարի օրէնքներու ճանաչմամբ և յեղափոխական շարժման փորձառութեամբ, բոլոր հնարաւորութիւններն ունի ղեկավարելու և պարտաւոր է ղեկավարել—բանուոր դասակարգի միւս բոլոր կազմակերպութիւնները: Կուսակցութեան ղեկավար գերը պզտիկցնելու եւ նուաստացնելու համար մենշեւիկներու ունեցած ձգտումը, կառավարողէ դէպի կուսակցութեան ղեկավարած պրոլետարիատի միւս բոլոր կազմակերպութիւններու թուլացման, — հետեւաբար՝ դէպի պրոլետարիատի թուլացման և զինաթափման, որովհետեւ «պրոլետարիատը, բացի կազմակերպութեան, ուրիշ զէնք չունի իշխանու-

թիւնը ձեռք ձգելու համար իր մղած պայքարին մէջ» (նոյն տեղ, էջ 328):

4) Կուսակցութիւնը, բանուոր դասակարգին առաջաւոր ջոկատին և բանուոր դասակարգի միլիոնաւոր զանգուածներուն միջև գոյութիւն ունեցող կապին մարմնացումն է: Որքան ալ լաւագոյն առաջաւոր ջոկատ ըլլայ կուսակցութիւնը և որքան ալ լաւ կազմակերպուած ըլլայ ան, դարձեալ չի կրնար սպրիլ և զարգանալ առանց կապ պահպանելու անկուսակցական զանգուածներուն հետ, առանց այդ կապերը բազմապատկելու և ամրացնելու: Ինքն իր մէջ պարփակուած, զանգուածներէն մեկուսացած և իր դասակարգին հետ կապերը կորսնցուցած կամ նոյնիսկ այդ կապերը թուլացուցած կուսակցութիւնը կը կորսնցնէ զանգուածներու վստահութիւնն ու աջակցութիւնը, հետեւաբար՝ անխուսափելիօրէն կը կործանուի Լիակատար կեանք մը ապրելու և զարգանալու համար կուսակցութիւնը իր կապերը պէտք է բազմապատկէ զանգուածներու հետ և ձեռք բերէ իր դասակարգին միլիոնաւոր զանգուածներուն վստահութիւնը:

«Որպէսզի սոցեալ—դեմոկրատական կուսակցութիւն ըլլանք, —ըսած է Լենին, —պէտք է ձեռք բերենք դասակարգին օժանդակութիւնը» (նոյն տեղ, էջ 208):

5) Կանոնաւոր կերպով գործելու և զանգուածները բոս բըլանի ղեկավարելու համար, կուսակցութիւնը պէտք է կազմակերպուած ըլլայ կեդրոնացման հիմունքներով, միասնական կանոնադրութեամբ, միասնական կուսակցական կարգապահութեամբ, իրեն գլուխ ունենալով միասնական ղեկավար օրկան (մարմին) մը՝ յանձին կուսակցութեան համագումարին, իսկ համագումարներու միջև ինկող ժամանակամիջոցներու ընթացքին՝ յանձին կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէին, ուր փոքրամասնութիւնը ենթարկուի մեծամասնութեան, առանձին կազմակերպութիւնները ենթարկուին կեդրոնին, ստորին կազմակերպութիւնները ենթարկուին բարձրագոյն կազմակերպութեանց: Առանց այդ պայմաններուն բանուոր դասակարգի կուսակցութիւնը չի կրնար իսկական կուսակցութիւն ըլլալ, չի կրնար կատարել դասակարգը ղեկավարելու իր պարտականութիւնները:

Ի հարկէ, ցարական ինքնակալութեան պայմաններուն մէջ կուսակցութեան ունեցած ապօրէն (անլեկալ) գոյութեան պատճառաւ, կուսակցական կազմակերպութիւնները այն ժամանակները չէին կրնար վարէն կատարուող ընտրականութեան

հիման վրայ կառուցուել, ուստի կուսակցութիւնը հարկադրուած էր խիստ դաւադրական բնոյթ ունենալ: Բայց Լենին կը գտնէր որ մեր կուսակցութեան կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող այդ ծաւաւեցողութեան երեւոյթը կը վերնայ՝ ցարիզմի անհետացման առաջին իսկ օրէն, երբ կուսակցութիւնը բացայայտ, օրինական կը դառնայ և կուսակցական կազմակերպութիւնները կը կառուցուին զէմոկրատական բնորոշութիւններու հիման վրայ, ղեմակրատական կեդրոնացումի հիման վրայ:

Անալ մեր կուսակցութիւնը, — գրած է Լենին, — ձեւական օրէն կազմակերպուած ամբողջութիւն մը չէր, այլ միայն մասնաւոր խումբերու ղեկավար մը, ուստի, բացի զազափարական ներգործութենէ, այդ խումբերուն միջեւ ուրիշ յարաբերութիւններ չէին կրնար գոյութիւն ունենալ: Այժմ մենք կազմակերպուած կուսակցութիւն դարձանք, և ճիշդ այս ալ կը նշանակէ իշխանութեան ստեղծում, զազափարական հեղինակութեան վերածում՝ իշխանութեան հեղինակութեան, կուսակցական ստորին մարմիններու, ենթարկում՝ բարձրագոյն մարմիններու (նոյն տեղ, էջ 291):

Մենչևեիկները մեղադրելով անոնց կազմակերպչական նիւթիզմին (ոչնչականութեան) և ազայական անիշխանականութեան համար, որ կը մերժէ կուսակցական իշխանութեան և անոր կարգապահութեան ենթարկուիլ, Լենին կը գրէ. —

«Այս ազայական անիշխանականութիւնը մասնաւորապէս յատուկ է ուստի նիւթիզմին: Կուսակցական կազմակերպութիւնը հրեշաւոր «Ֆապրիքա» մը կը թուի անոր, մասի մը ենթարկումը՝ ամբողջութեան և փոքրամասնութեան ենթարկումը՝ մեծամասնութեան «ճորտացում» կը նկատէ ան. և կեդրոնի մը զեկավարութեան կատարուած աշխատանքի բաժանումը ողբերգա՝ կատակերգական վայնասուններ արձակել կուտայ անոր՝ մարդոց «փոքր անիւներու և պտուտակներու» փոխակերպուելուն դէմ (այդ փոխակերպման մէջ մասնաւորապէս անթոյլատրելի ձեւը կը նկատէ խմբագիրներու փոխակերպումը՝ աշխատակիցներու), կուսակցութեան կազմակերպչական կանոնադրութեան յիշատակումն անգամ արհամարհական ծամածուծութիւն և արհամարհական գիտողութիւն կը յառաջացնէ անոր քով (Ֆորմալիստներու — ձեւապաշտներու հօցէին), ըսելով թէ կարելի է բոլորովին զանց առնել կանոնագրութիւնը» (Լենին, Հ. 2. էջ 310):

6) Իր գործնական աշխատանքներուն մէջ, կուսակցութիւնը

եթէ կուգէ պահպանել իր շարքերուն միասնականութիւնը, պէտք է գործադրէ պրոլետարական միասնական կարգապահութիւն, որ հաւասարապէս պարագիւր ըլլայ կուսակցութեան բոլոր անդամներուն՝ ինչպէս ղեկավարներուն, նոյնպէս նաեւ շարքայիններուն համար: Որով կուսակցութեան մէջ պէտք չէ գոյութիւն ունենայ՝ պարտադիր կարգապահութեան ենթակայ չեղող «ընտրեալ անդամներու» եւ պարտադիր կարգապահութեան ենթակայ «ոչ — ընտրեալ անդամներու» բաժանում: Առանց այս պայմանին կարելի չէ պահպանել ոչ կուսակցութեան ամբողջականութիւնը և ոչ ալ անոր շարքերուն միասնականութիւնը:

«Մարթովի և ընկ. մօտ, — կը գրէր Լենին, — համագումարին կողմէ նշանակուած խմբագրութեան դէմ բանական փաստարկութեանք բացարձակ անգոյութիւնը, լաւագոյնս կը լուսաբանուի իրենց պատկանող հետեւեալ խօսքով. — «մենք ճորտեր չենք...: Ինքզինք զանգուածներու կազմակերպութենէն և զանգուածներու կարգապահութենէն վեր կանգնած «ընտրեալ հոգիներու» շարքը դասող բուրժուայ մտաւորականի հոգեբանութիւնը աչտակող կը դրսեւորուի զարմանալի որոշակիութեամբ, մտաւորականի անհատապաշտութեան համար... ոեւե կազմակերպութիւն և ոեւէ պրոլետարական կարգապահութիւն կը նոյնանայ նոթասիւրական իրաւունքի հետ» (նոյն տեղ, էջ 282):

եւ յետոյ՝

«Եր մօտ իսկական կուսակցութեան կազմուելուն զուգընթաց, գիտակից բանուորը պէտք է սորվի տարբերութիւն դնել պրոլետարական բանակի զինուորին հոգեբանութեան և անիշխանական խօսքերով պնդուող բուրժուայ մտաւորականին միջեւ, պէտք է սորվի կուսակցութեան անգամի պարտականութեանց գործադրումը պահանջել ոչ միայն շարքայիններէն, այլ նաեւ «վերի մարդոցմէ» (նոյն տեղ, էջ 312):

Տարածայնութեանց վերլուծումն ամփոփելով և մենչևեիկներու դիրքը սահմանելով որպէս՝ «կազմակերպչական հարցերու մէջ՝ պատեհապաշտութիւն», Լենին կը նկատէր որ մենչևեիզմի հիմնական մեղքերէն մէկը այն է, որ ան կը թերզնահատէ կուսակցական կազմակերպութեան նշանակութիւնը որպէս պրոլետարիատին զէնքը՝ իր ազատագրման համար մղուող պայքարին մէջ: Մենչևեիկները կը նկատէին որ պրոլետարիատի կազմակերպութիւնը, կուսակցութիւնը լուրջ նշանակութիւն մը չունի յեղափոխութեան յաղթանակին հա-

մար: Հակառակն ըլլալով մենչեւիկներուն, Լենին կը նկատէր որ պրոլետարիատի միմիայն զաղափարական միաւորումը բաւական չէ յաղթանակին համար, — յաղթելու համար անհրաժեշտ է գաղափարական միասնութիւնը «ամրապնդել» պրոլետարիատի «կազմակերպութեան նիւթական միասնութեամբ»: Լենին կը նկատէր որ միմիայն այս պայմանով է որ պրոլետարիատը կրնայ անպարտելի ուժ մը դառնալ:

«Իշխանութեան համար մղուող պայքարին մէջ, — կը գրէր Լենին, — պրոլետարիատը ուրիշ զէնք չունի՝ բացի իր կազմակերպութենէն: Բուրժուական աշխարհին մէջ տիրող անիշխանական մրցութեամբ բաժնուող, կապիտալի համար կատարուող հարկադրեալ աշխատանքէն ճգմուած, կատարեալ թշուառութեան, վայրի անմշակութեան և այլասերման «յատակը» մշտապէս նետուող պրոլետարիատը, կրնայ, և անխուսափելիօրէն կրնայ անպարտելի ուժ մը դառնալ, շնորհիւ այն բանին որ մարքսիստական սկզբունքներուն վրայ հիմնուած իր գաղափարական միութիւնը ամրապնդուած է նիւթական միութեամբ իր կազմակերպութեան, որ իր մէջ հաւաքած է բանուոր դասակարգի բանակը կազմող միլիոնաւոր աշխատաւորներ: Այդ բանակին առջեւ չի կրնար դիմանալ ոչ ռուսական ինքնակալութեան զառամած իշխանութիւնը, ոչ միջազգային կապիտալի զառամող իշխանութիւնը» (նոյն տեղ, էջ 328):

Այս մարդարէական խօսքերով է որ Լենին կը վերջացնէ իր գիրքը:

Ասոնք են այն հիմնական կազմակերպչական սկզբունքները, զորս զարգացուցած է Լենին իր հռչակաւոր «քայլ մը առաջ, երկու քայլ ետ» գրքին մէջ:

Այդ գրքին կարեւորութիւնը նախ և առաջ այն է, որ ան կուսակցականութիւնը պաշտպանեց խմբակայնութեան և կուսակցութիւնը կազմալուծողներուն դէմ, ջախջախեց մենչեւիկեան պատեհապաշտութիւնը՝ կազմակերպչական հարցերու մէջ և բոլշեւիկեան կուսակցութեան կազմակերպչական հիմքերը գրաւ:

Բայց ատով չի վերջանար անոր կարեւորութիւնը: Անոր պատմական կարեւորութիւնն այն է, որ այնտեղ մարքսիզմի պատմութեան մէջ առաջին անգամն ըլլալով Լենին մշակեց կուսակցութեան՝ որպէս պրոլետարիատի ղեկավար կազմակերպութեան, որպէս պրոլետարիատի ձեռքը գտնուող հիմնական զեմքի, ռւսմոմքի, առանց որուն հնարաւոր չէ յաղթական դուրս գալ պրոլետարական տիքթա-

թիւրային համար մղուող պայքարէն:

Լենինի «մի քայլ առաջ, երկու քայլ ետ» գրքին կուսակցական աշխատանք կատարողներու շրջանակին մէջ տարածումը այն հետեւանքն ունեցաւ, որ տեղական կազմակերպութեանց մեծ մասը համախմբուեցաւ Լենինի շուրջ:

Բայց կազմակերպութիւնները որքան աւելի սերտօրէն համախմբուէին բոլշեւիկներու շուրջ, այնքան աւելի կատաղի կը դառնային մենչեւիկեան ղեկավարները:

1904ի ամառը, շնորհիւ Պլեխանովի օգնութեան և երկու այլասեւած բոլշեւիկներու — Կրասինի և Նոսկովի դաւաճանութեան, մենչեւիկները մեծամասնութիւնը գրաւեցին Կեդրոնական Կոմիտէին մէջ: Ակներեւ էր որ մենչեւիկները գործը կը տանէին դէպի պառակտում: «Խաբան» և Կեդրոնական Կոմիտէն կորսնցնելով, բոլշեւիկները կը գրուէին ծանր դրութեան մը մէջ: Անհրաժեշտ էր բոլշեւիկեան սեփական թերթ մը կազմակերպել: Անհրաժեշտ էր կուսակցութեան նոր Գրդ Համագումարը կազմակերպել — կուսակցութեան նոր կեդրոնական կոմիտէ ստեղծելու և մենչեւիկներուն հետ հաշիւ տեսնելու համար:

Ահա այս գործին է որ ձեռնամուխ եղաւ Լենին, ձեռնամուխ եղան բոլշեւիկները:

Բոլշեւիկները սկսան պայքարիլ կուսակցութեան Գրդ համագումարը հրաւիրելու համար: 1904ի Օգոստոսին Ձուիցերիոյ մէջ Լենինի ղեկավարութեամբ տեղի ունեցաւ 22 բոլշեւիկներու խորհրդակցութիւնը: Այդ խորհրդակցութիւնը քնդունեց «կուսակցութեան» ուղղուած դիմում մը, որ բոլշեւիկներուն համար դարձաւ Գրդ համագումար հրաւիրելու պայքարի ծրագիր:

Բոլշեւիկեան կոմիտէներու (հարաւային, կովկասեան և հիւսիսային) երեք շրջանային (մարզային) քօնֆերանսներուն (խորհրդաժողով) մէջ ընտրուեցաւ մեծամասնութեան կոմիտէներու պիւրօ մը, որ անցաւ կուսակցութեան Գրդ համագումարին գործնական պատրաստութեան:

1905ի Յունուար 4ին լոյս տեսաւ բոլշեւիկեան «Վերիօտ» («Յառաջ») թերթին առաջին թիւը:

Այդպէսով, կուսակցութեան մէջ կազմաւորուեցան երկու առանձին հատուածներ՝ բոլշեւիկներու և մենչեւիկներու հատուածները, իսկ Կեդրոններով և մամուլի իրենց օրկաններով:

92

ՀԱՄԱՌՕՏ ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

1901—1904ի ժամանակաշրջանին, յեղափոխական բանուորական շարժման աճման հիման վրայ, Ռուսաստանի մէջ կաճին և կամրապնդուին մարքսիստական սոցիալ—դէմոկրատական կազմակերպութիւնները: «Էքոնոմիստներու» դէմ մղուած սկզբունքային յամառ պայքարին մէջ կը յաղթէ լենինեան «Խօքրա»ի յեղափոխական գիծը, կը յաղթահարուին զաղափարական տարրնթացութիւնն ու «տնայնագործականութիւնը»:

«Խօքրա» իրարու կը կապէ բաժան բաժան եղած սոցիալ—դէմոկրատական խմբակներն ու խումբերը և կը նախապատրաստէ կուսակցութեան Բրդ համագումարը: 1903ի այս համագումարին կազմուեցաւ Ռուսաստանի սոցիալ—դէմոկրատական բանուորական կուսակցութիւնը, ընդունուեցան կուսակցութեան ծրագիրը, կանոնադրութիւնը, ստեղծուեցան կուսակցութեան կեդրոնական ղեկավար մարմինները:

Բրդ համագումարին մէջ մղուող այն պայքարին ընթացքին որ կը կատարուէր ՌՍԴԲԿ—ութենէն ներս Խօքրայական ուղղութեան վերջնական յաղթանակը ապահովելու համար, յառաջ եկան երկու խումբեր—բոլշեւիկներու և մենշեւիկներու խումբերը:

Բոլշեւիկներու և մենշեւիկներու միջեւ եղած հիմնական տարաձայնութիւնները Բրդ համագումարէն յետոյ կը ծաւալին կազմակերպչական հարցերու շուրջ:

Մենշեւիկները կը մօտենան «Էքոնոմիստներուն» և անոնց տեղը կը բռնեն կուսակցութեան մէջ: Առ այժմ, մենշեւիկներու պատենապաշտութիւնը կը գրաւուորուի կազմակերպչական հարցերու մէջ: Մենշեւիկները դէմ են լենինեան տիպի մարտական յեղափոխական կուսակցութեան: Անոնք կողմնակից են հեղհեղուկ, անկազմակերպ, պոչական կուսակցութեան մը: Անոնք կուսակցութեան մէջ կը տանին պառակտման գիծ մը: Պրեխանովի օգնութեամբ կը գրաւեն «Խօքրա»ն և կեդրոնական կոմիտէն և այդ կեդրոնները կ'օգտագործեն պառակտիչ նպատակներու համար: Մենշեւիկներէն եկող պառակտման սպառնալիքին առջեւ, բոլշեւիկները միջոցներ ձեռք կառնեն պառակտիչները սանձահարելու համար—շարժման մէջ կը դնեն տեղական կազմակերպութիւնները՝ Գրդ համագումար հրաւերելով համար, կը հրատարակեն «Յառաջ» թերթը: Այսպէս է որ ռուսական առաջին յեղափոխութեան նախօրեակին, այնպիսի ժամանակ մը որ արդէն սկսած է ռուսօ-ճաբոնական պատերազմը, բոլշեւիկներն ու մենշեւիկները հանդէս կուգան օրպէս իրարմէ անջատ քաղաքական խումբեր:

ՀԱՄԱՌՕՏ
ՀԱՅԿԱՅԻՆ
ԿՈՄԻՏԵ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0186176

